

2.3. CHARAKTERISTIKA NÁLEZOVÝCH SOUBORŮ

U všech analýz odpadních jímek bylo dodrženo jednotné publikační schéma.⁵⁴ Nejprve je předložen stručný *Historický vývoj* daného sídelního prostoru, a to na základě dochovaných písemných zpráv, pokud existují, poté jsou představeny ikonografické nebo plánové doklady dobové zástavby. Pokud byly v daném prostoru objeveny dvě odpadní jímky, je historický úvod společný pro obě. Po úvodu následuje vyhodnocení nálezů keramiky a skla. *Shrnutí* klade důraz na morfologické vyhodnocení keramiky a skla, na frekvenci použití jednotlivých druhů keramické suroviny, způsobu výpalu napříč keramickými tvary.⁵⁵ Podkapitola *Datace* předkládá paralely nálezů z jiných lokalit a je tak základním východiskem pro datování nálezového souboru. Největším úskalím této kapitoly je skutečnost, že ve valné většině byl využit srovnávací materiál z mimopražských lokalit, ale vzhledem ke stavu publikovaných raně novověkých souborů často nebyla jiná možnost. *Závěr* obsahuje hypotézy vytvořené na základě výsledků analýzy historických a archeologických pramenů. V ideálním případě je to přiřazení dané odpadní jímky ke konkrétnímu sociálnímu prostředí, ze kterého mohli pocházet její předpokládaní uživatelé. Za *Závěrem* následují tabulky jednotlivých tvarových skupin keramických nálezů.⁵⁶

2.3.1. ODPADNÍ JÍMKA V DOMĚ ČP. 34/IV

HISTORICKÝ VÝVOJ ZÁSTAVBY PARCEL ČP. 33 A ČP. 34

Současný dům čp. 34/IV na severní straně Jiřského náměstí stojí na místě dvou starších domů, zbořených v roce 1876. Ten západní – původní čp. 34/IV, dům hradního hejtmana – zaujímal přibližně západní třetinu městiště současného domu. Na zbylé ploše stál dům čp. 33/IV, který v době demolice tvořil západní součást Jiřského kláštera. Na místech těchto dvou budov byla podle plánů arch. Josefa Mockera v letech 1879–1880 vybudována rezidence kapitulního probošta v neogotickém slohu.

Obr. 62: Sesazení katastrální mapy a historických plánů Pražského hradu. Šedá – katastrální; modrá – Wohlmütův plán (cca z roku 1569); červená – plán od neznámého autora, druhá polovina 16.– počátek 17. století, Polo Museale Regionale della Toscana – Gab. Fotografico Capo XXIX – Cap. 2584, art. 3; modrý čtverec – odpadní jímka čp. 34/IV. Vynesení Geo-cz, 2016.

Fig. 62: Joining the cadastral map and historical plans of Prague Castle. Grey – cadastral map; blue – Wohlmüt's Plan (around 1569); red – anonymous plan, second half of 16th century to beginning of 17th century, Polo Museale Regionale della Toscana – Gab. Fotografico Capo XXIX – Cap. 2584, art. 3; blue square – waste pit No. 34/IV. Drawing Geo-cz, 2016.

Bývalé obydlí nejvyššího písaře je v písemných pramenech poprvé zmíněno v soupisu kapitulních domů z roku 1486.⁵⁷ Označen je jako „dům v koutě, kde bydlí kovář, patří kostelů (kameníkům), a byl mu dán na dva životy k vystavění“, event. v druhé verzi jako „dům kameníků, v němž bydlí kovář, u kláštera sv. Jiří; byl mu dán na dva životy“. Ze zápisu vyplývá, že byl patrně v době husitských válek silně poškozen či

⁵⁴ Předchozí publikace odpadních jímek obsahují zestručněné verze historického vývoje daného sídelního prostoru a předběžné výsledky bádání (Blažková – Frolík – Žegklitzová 2010; *tíž* 2012; Blažková 2015).

⁵⁵ Informace o nálezových okolnostech všech odpadních jímek a kompletní nálezové soubory byly publikovány v *Castrum Pragense* 13/1 (Blažková – Vepřeková 2015). Nálezové soubory jsou publikovány ve stejném pořadí jako v Katalogu.

⁵⁶ Prezentace nálezů formou souhrnných tabulek byla zvolena proto, že detailní vyobrazení včetně slovního popisu všech předmětů byla publikována v *Castrum Pragense* (Blažková – Vepřeková 2015). Pro všechny tabulky platí, že číslo na levé straně nádoby je jejím inventárním číslem.

⁵⁷ Archiv Pražského hradu, Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta, cod. XXII, fol. 115r, 116r.

Obr. 63: Vyhození českých místodržících z okna Pražského hradu 23. května 1618, mědiryt, 1627, výřez. Kouřící dům je situován na Jiřské náměstí. Může se jednat o dům nejvyššího písaře nebo o dům sousední. Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. 11575.

Fig. 63: Defenestration at Prague Castle, 23 May 1618, copper engraving, 1627, excerpt. House with smoke is at St George's Square; perhaps the house of the highest scribe or neighbouring house. The City of Prague Museum, No. 11575.

zbořen a musel být znovu postaven. K majetkové změně došlo v roce 1526, kdy Václav z Vitenče koupil od „*Jiřího kováře z Pohořelce dům na hradě Pražském, ležící v koutě vedle domu pana Petra Holického ze Sternberka a na Leštně, nejvyššího komorníka království Českého a vedle domu Petra z Poněšic*“. ⁵⁸ (*Pasport SÚPRMO 1965*, 11). Transakce byla velmi pečlivě ošetřena, protože ji jistil majestát Vladislava II., který současně potvrdil i právo „*na starodávny svobodný průchod s fortanou a s vsí celou uličkou i s placem a místem před tou uličkou*“. Václav z Vitenče dále získal potvrzení od tehdejšího probošta svatovítské kapituly Arnošta ze Šlejnic, děkana Jana /Žáka/ a „*vší kapituly*“, že dům získává dědičně. Všechny listiny dále potvrdil majestát, jenž mu udělil Ludvík Jagellonský. Smysl tak pečlivého zajištění všech náležitostí transakce lze pochopit z dalšího kroku pana Václava, neboť nemovitost ještě téhož roku postoupil panu Vojtěchovi z Pernštejna a na Pardubicích (*Pasport SÚPRMO 1965*, 11). Nelze se tedy ubránit dojmu, že Václav z Vitenče mohl sehrát roli jakéhosi „*bílého koně*“, který měl zajistit cenu nemovitosti a dědičná práva.

Jan z Pernštejna v roce 1536 dům prodal za 1000 kop českých grošů „*pro opatření a k chování desk i register zemských*“. Nemovitost však nebyla naznačeným způsobem nikdy využita, ale ve skutečnosti se stala sídlem nejvyššího písaře. Při rozsáhlém požáru Pražského hradu 2. června 1541 dům vyhořel. ⁵⁹ V roce 1553 sněm povolil „*panu Wolfovi z Vřesovic a na Doubravské Hoře, nejvyššímu písaři království Českého, na stavění domu 1000 kop českých grošů*“ (*Sněmy České II*, 656).

Nově vystavěnou budovu zachycuje plán Bonifáce Wohlmuta, ⁶⁰ datovaný kolem roku 1569 (*obr. 62*). Průčelí domu nejvyššího písaře (*hauptschreiber*) bylo tehdy v jedné linii se sousedním domem, který vlastnili Berkové z Dubé. Dům měl přibližně obdélný půdorys, do jihovýchodního rohu byla vestavěna věž (*thurm*) předstupující před průčelí. Pravděpodobně dosahoval až k hlavní hradbě, prostor parkánu byl volný. Na základě plánu dobře porozumíme informaci o „*uličce*“ a „*placu*“ z transakce v roce 1526. K domu přiléhal velký obdélný dvůr, ⁶¹ označený jako „*plac pro velké kusy*“ a východně od něho úzká ulička, ⁶² také dosahují až k hradbě. Uličkou, z dnešního hlediska situovanou již na ploše Jiřského kláštera, ⁶³ se procházelo do ambitu kláštera. Zde se také nacházela fortna, zmíněná v roce 1526. Z plánu není zřejmé, kam zmíněná ulička vedla.

V rukách úřadu nejvyššího písaře zůstal dům delší dobu. První přestavba je doložena k roku 1575 (podle *Pasport SÚPRMO 1965*, 13). Tato úprava byla patrně nedostatečná, neboť již roku 1581 přednesl tehdejší nejvyšší písař Michal Španovský z Lysova na zemském sněmu požadavek, že „*dům zemský úřadu nejvyššího písařství v některých místech na stavení sešlý a nebezpečný je a opravy potřebuje*“. Dále žádal, aby se stavové dohodli s abatýší a konventem kláštera o odstoupení kusu klášterního gruntu, jehož je k úpravě domu

⁵⁸ Dům Petra z Poněšic je pravděpodobně totožný s domem zbrojního písaře, zaniklým ve druhé polovině 16. století, který byl archeologicky dokumentován v 80. letech minulého století. (*Boháčová – Frolík – Žegklitz 1989; Blažková-Dubská 2007*).

⁵⁹ „*Oheň se zatím rozšířil na východní polovici hradu vlevo i w prawo za kostelem. W lewo shořely domy saikromé, které se tu nacházely, a od nich dále klášter sw. Jiří celý i s krowem kostela ...*“ (*Tomek 1897*, 206).

⁶⁰ Plán kláštera sv. Jiří a jeho nejbližšího okolí, patrně z roku 1569.

⁶¹ „*...,der Blatz zum grose ge... hat auch der hautschreiber herre gehabt*“ (*Wohlmüt*).

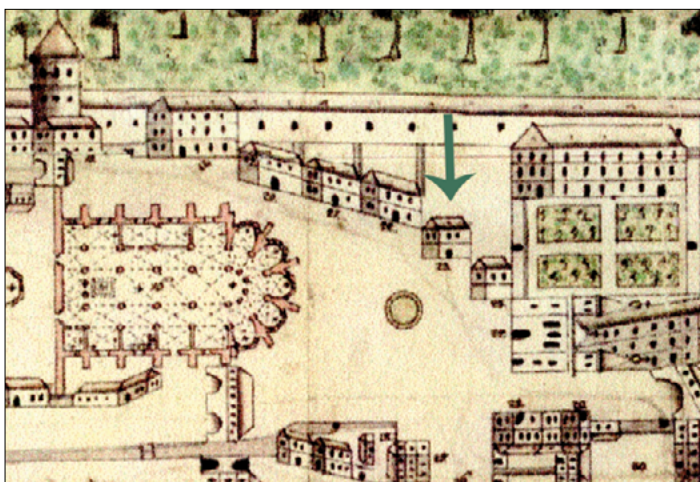
⁶² „*...,die einfahrt im kreuzgang vom blacz hierein*“ (*Wohlmüt*).

⁶³ V souvislosti se změnou dispozice kláštera je třeba podotknout, že křížová chodba Jiřského kláštera tehdy neměla dnešní obdélný půdorys, ale čtvercový, takže její západο-východní osa byla značně kratší než dnes. Městiště domu nejvyššího písaře zabíralo tedy asi čtvrtinu dnešní křížové chodby, která byla směrem k západu i k severu rozšířena při raně barokní přestavbě kláštera v letech 1671–1680 (*Pasport SÚPRMO 1965*, 13).

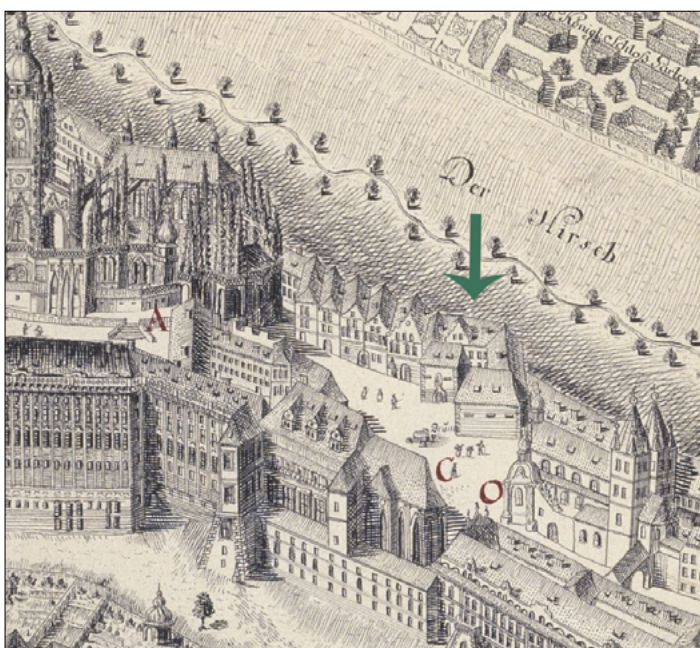
Obr. 64: Praha, Pražský hrad, Joris Hoefnagel, Abraham Hogenberg, mědiryt z knihy *Civitas Orbis Terrarum*, 1598, výřez. Šipka ukazuje na dům situovaný na Jiřské náměstí. Může se jednat o dům nejvyššího písaře nebo o dům sousední. Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. 9993.

Fig. 64: Prague, Prague Castle, Joris Hoefnagel, Abraham Hogenberg, copper engraving from the book *Civitas Orbis Terrarum*, 1598, excerpt. Arrow indicates house at St George's Square, perhaps the house of the highest scribe or neighbouring house. The City of Prague Museum, Inv. No. 9993.

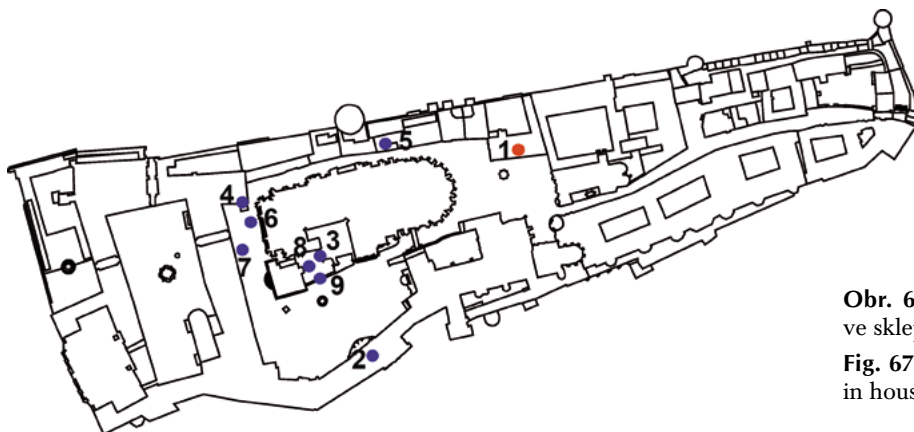
Obr. 65: Pražský hrad, Jiřské náměstí, šipka – čp. 34/IV. Plán Pražského hradu a Hradčan, 1748–1754, výřez (podle *Vilímková 1985a*).

Fig. 65: Prague Castle, St George's Square, arrow – building no. 34/IV. Plan of Prague Castle and Hradčany, 1748–1754, excerpt (after *Vilímková 1985a*).

Obr. 66: Pražský hrad, Jiřské náměstí, šipka – čp. 34/IV, Josef Daniel von Huber, tušová kresba perem, 1769, výřez. Plan von Prag „Wahre Laage Der Königlichen Haupt und Residentz Statt Prag des Königreich Böhmeimb in Orthographischen Aufzug von Osten bisz Westen anzusehen, ... aufgenommen u. gezeichnet im Jahr 1769.“ Österreichische Nationalbibliothek, Wien.

Fig. 66: Prague Castle, St George's Square, arrow – building no. 34/IV, Josef Daniel von Huber, indian ink pen drawing, 1769, excerpt. Plan von Prag “Wahre Laage Der Königlichen Haupt und Residentz Statt Prag des Königreich Böhmeimb in Orthographischen Aufzug von Osten bisz Westen anzusehen, ... aufgenommen u. gezeichnet im Jahr 1769.“ Österreichische Nationalbibliothek, Wien.

Obr. 67: Lokalizace odpadní jímky ve sklepě domu čp. 34/IV.

Fig. 67: Localization of the waste pit in house No. 34/IV.

nezbytně zapotřebí (*Sněmy České VI*, 58). Trhovou smlouvou bylo místo se svolením krále za 1000 kop míšenských skutečně odkoupeno a k vlastní přestavbě bylo povoleno 500 kop českých (*Sněmy České VI*, 155). Další větší opravy však na sebe nenechaly dlouho čekat. Již v roce 1598 tehdejší nejvyšší písař Jan z Klenového a Janovic znovu hlásil, že „*dům úřední nanejvyš je spustošený a vyžaduje veliké a brzké opravy, aby dokonce k zboření nepřišel*“ (*Sněmy České IX*, 561). V následujících třech letech bylo vždy povoleno 200 kop na bližší nespecifikovanou opravu domu (*Sněmy České IX*, 656).

V soupisu domů⁶⁴ na Pražském hradě z roku 1620 je dům nejvyššího písaře zapsán jako svobodný dům deskový bez podrobného popisu. Císař Ferdinand III. jej věnoval klášteru sv. Jiří s náhradou 5000 zl., na něž měl nejvyšší písař nárok místo užívání domu na pobírání úroků. V Dienebierově soupisu⁶⁵ domů z roku 1740 je uveden jako obydlí svatojiřské abatyše a bývalý dům nejvyššího písaře. Po zrušení kláštera v r. 1782 se dostal do rukou armády a v roce 1876 byl zbořen.

Na nejstarších celkových pohledech na Pražský hrad je severní část Jiřského náměstí nejčastěji zakryta královským palácem a kaplí Všech svatých. Jedinou z mála výjimek jsou veduta Jana Willenberga z roku 1601 (*obr. 63*) a mědiryt Jorise Hoefnagela a Abrahama Hogenberga (*obr. 64*), na nichž je možné průhledem mezi kaplí Všech svatých a svatojiřským klášterem spatřit dům ze severní fronty Jiřského náměstí. Je-li to však dům nejvyššího písaře či sousední, nelze jednoznačně říci. Schematické zobrazení domu je pak zachyceno na anonymním plánu z poloviny 18. století (*obr. 65*). Jen o málo mladší je vyobrazení situace na Jiřském náměstí na Huberově plánu Pražského hradu a Hradčan z roku 1769 (*obr. 66*).

SHRnutí

Keramický soubor z odpadní jímky v domě čp. 34/IV OBJ. 1 obsahoval celkem 48 rekonstruovatelných keramických nádob (*Blažková – Vepřeková 2015*, 19–42). Sestává z celkem 36 hrnců (75 %), osmi džbánů (16,7 %), dvou nádobkových kachlů, z jedné mísy a jednoho kahanu (*graf 1*). Nálezy skla analyzovány nebyly.

V rámci technologických skupin hrnců a džbánů (celkem 42 nádob; *graf 2*) převládá keramika vyrobená z cihlově červeně se pálicí neglazované hlíny (hrnce 30,6 %, džbány 62,5 %). U hrnců pak druhou výraznou skupinu tvoří šedohnědá hrubozrnná hlína (33,3 %). Třetí nejpočetněji zastoupenou technologickou skupinou jsou hrnce a džbány vyrobené ze světle se pálicí hlíny, opatřené vnitřní glazurou. Ze stejné suroviny, béžově bíle se pálicí neglazované hlíny byl vyroben džbán (*tab. 3/8*) a jediná mísa v nálezovém souboru (*tab. 3/7*).

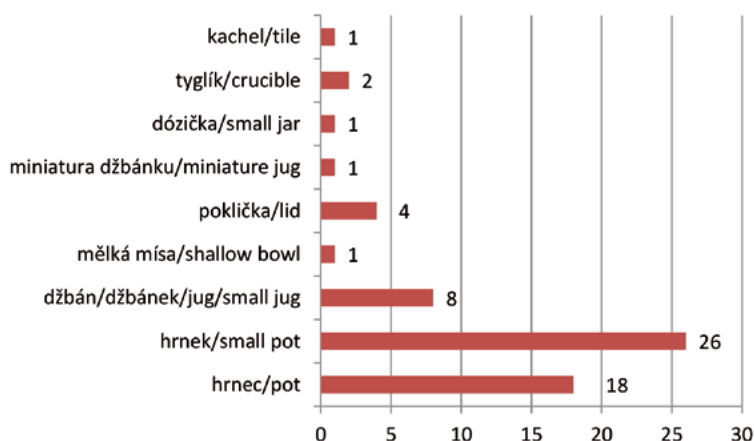
Nejpočetněji zastoupeným výzdobným prvkem je jednoduchá rýha, která se objevuje jak u hrnců, džbánů, tak i u mísy. Druhý nejrozšířenější výzdobný styl reprezentuje rádélko, které se objevuje jak v jednořádkové podobě, tak ve formě plošné výzdoby. U dvou hrnců (*tab. 2/17, 27*) bylo použito červené malování.

DATACE

Všechny keramické nálezy ze sklepa čp. 34/IV vykazují shodné chronologické znaky s nálezy z odpadní jímky B (*Blažková-Dubská 2009*) a nálezovými soubory z prostoru nového schodiště u archivu (*Blažková –*

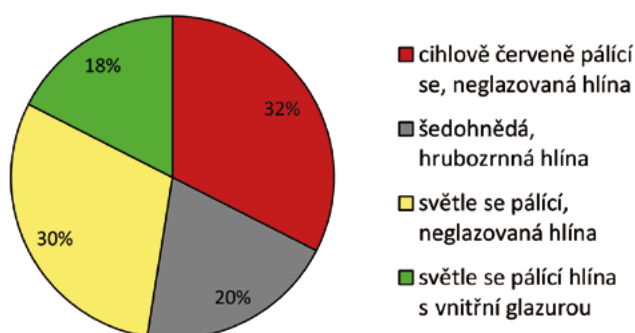
⁶⁴ *Anno 1620. Beschreibung aller Zimmer im Kunigl. Prager Schloss. Anfangen 28. Julii 1620*, Archiv Pražského hradu, Dvorní stavební úřad, inv. č. 398.

⁶⁵ *Beschreibung alle Königl. Prager Schloss und dem Hradschin Befinden, Ao 1740* (podle *Pasport SÚPRMO 1965*, 15 – Archiv Pražského hradu – Sbíрка Dienebierova, sign. HBA V/24).

Graf 1: Zastoupení jednotlivých keramických tvarů v náleзовého souboru z odpadní jímky ze sklepa domu čp. 34/IV.

Graph 1: Individual ceramic forms in assemblage from waste pit in cellar of house No. 34/IV.

Graf 2: Percentuální zastoupení technologických skupin u hrnců a džbánů v odpadní jímce ze sklepa domu čp. 34/IV.

Graph 2: Percentages of finds of pots and jugs from waste pit in cellar of house No. 34/IV, based on raw material and production technology.

Red – unglazed clay fired to brick-red; grey – grey-brown, coarse-grained clay; yellow – light-fired clay, unglazed clay; green – light-fired clay with inner glaze.

Vepřeková 2015, 43–74). Tvarová pestrost hrnců je nezvykle malá. Jednoznačně převažují vejčité tvary s maximální výduť v horní třetině výšky nádoby. Spíše výjimečně se objevily tvary přechodné. U všech hrnců bylo identifikováno páskové prožlabené ucho. Tato podoba je příznačná pro pozdně středověké prostředí a začíná doznívat kolem poloviny 16. století (Pajer 1983, 40). Pro hrnce vejčitého tvaru s nízkým odsazeným hrdlem členěným rýhováním je možné hledat paralely v Mostě (Klápště 2002, tab. 65/5, 92/4, 126/2, 3, 126/6, 134/4, 165/1) na přelomu 15. a 16. století a v Plzni v poslední třetině 15. až první polovině 16. století (Schneiderwinklová 2009, fig. 1/2, 3). Nejen vejčitý tvar hrnců, ale i tvarová škála včetně plošné rádélkové výzdoby džbánů odpovídá nálezům z odpadní jímky ze sklepa čp. 34/IV. Zásadní rozdíl je však ve zpracování suroviny; v Plzni (Schneiderwinklová 2009, 200; Nechvátal 1968, 60) a v Klatovech (Vondráčková 1996, obr. 1–6) převažuje keramika pálená v redukčním prostředí. Džbán tab. 3/4 odpovídá jak celkovým tvarem, tak výrobní surovinou nálezu z Jindřišské ulice čp. 941 v Praze a je datován do období konce 15. až první poloviny 16. století (Nechvátal 1968, obr. 64/20). Jediný nález hluboké mísy je možné zařadit do širokého časového intervalu 14. až 16. století (např. Cymbalak – Matějková 2012, obr. 21, 23g; Krajíc a kol. 1998, M 23546, obr. 25, M 23548 obr. 28; Schneiderwinklová 2009, fig. 1/6, 7; Žegklitz – Boháčová – Frolík 1988, tab. 1/1). Ke chronologicky málo citlivým nálezům patří nádobkové kachle, které se ve variantě se čtvercovým ústím objevují po celé období raného novověku (přelom 15./16. až počátek 17. století). Jediným, i když nepříliš jednoznačným vodítkem by mohl být tvar obvodové lišty kachle, která se po přelomu 15. a 16. století neobjevuje v mohutné oblé variantě (Blažková – Žegklitz 2016).

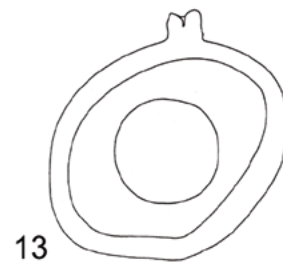
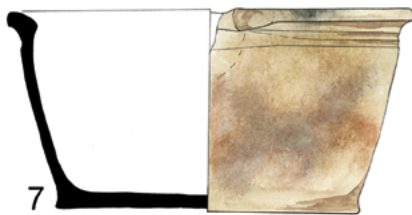
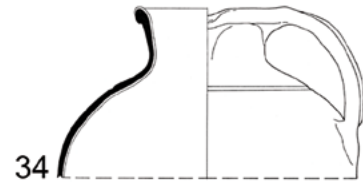
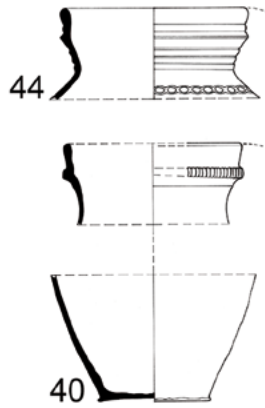
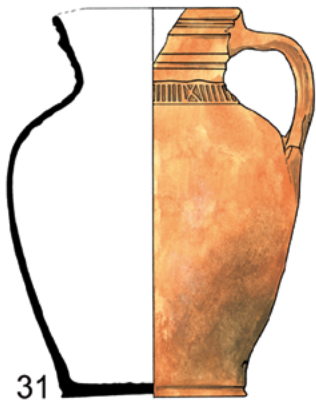
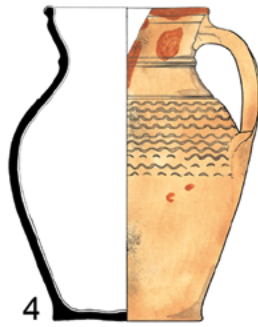
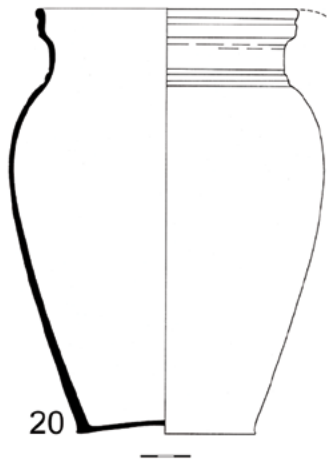
ZÁVĚR

Na základě morfologické analýzy keramického náleзовého souboru je možné užívání jímky datovat do druhé poloviny 15. s možným přesahem do první poloviny 16. století.

Písemné prameny uvádějí, že mezi roky 1486 a 1526 vlastnil dům čp. 34/IV kovář Jiří, event. jeho předchůdce stejného řemesla, pokud ovšem nešlo o stejnou osobu. Poprvé byla nemovitost prodána v roce 1526, poté v roce 1536. Vzhledem k tomu, že dochované nálezy hmotné kultury nenesou žádné deformace způsobené požárem, lze předpokládat, že odpadní jímka se přestala používat před požárem v roce 1541. Je tedy pravděpodobné, že mohla být zasypána v souvislosti se změnou majitele (tj. v roce 1526 nebo 1536). Sám soubor nálezů hmotné kultury lze charakterizovat jako průměrný, neobsahující žádný luxusní předmět, a tudíž odpovídající vlastníkovvi, který pocházel z málo významné hradní komunity, jímž velice dobře mohl být právě kovář.

Tab. 2: Pražský hrad, odpadní jámka čp. 34/IV. Přehled tvarů hrnců.
 Tab. 2: Prague Castle, waste pit in house No. 34/IV. Overview of pots.

Tab. 3: Pražský hrad, odpadní jámka čp. 34/IV. Přehled džbánů, mísa a kahan.

Tab. 3: Prague Castle, waste pit in house No. 34/IV. Overview of jugs sorted by formal groups, bowl, lamp.

2.3.2. ODPADNÍ JÁMA Z PROSTORU VÝTAHOVÉ ŠACHTY U NOVÉHO SCHODIŠTĚ U ARCHIVU

HISTORICKÝ VÝVOJ JIŽNÍHO KŘÍDLA PRAŽSKÉHO HRADU

Východní část Jižního křídla představuje jednu z nejsložitějších z hlediska stavebního vývoje na Pražském hradě vůbec, neboť část hradních kuchyní ve skutečnosti patří ještě ke Starému královskému paláci, zatímco hlavní schodiště je už dílem barokní přestavby Giuseppe Matheio z konce 30. a z počátku 40. let 17. století (*Pasport 1974a*, 26).

Jako hradní kuchyně je označován hloubkový dvoutrakt, který byl vysunutý mezi románskou a gotickou jižní hradbu. Zástavbu pod jižním palácovým křídlem zachycují dílčí pohledy německých a holandských mistrů datované mezi roky 1600–1605 (*Vilímková – Kašička 1976*, 80, 81; *Zwollo 1983*, 410; *obr. 4, 68*).

Jak ukazuje prospekt Václava Hollara z roku 1636, patrně někdy během první poloviny 17. století byly postupně zrušeny a strženy tzv. lozumenty, neboť na jeho kresbě je znázorněno téměř jednodílné jižní palácové křídlo (*obr. 69*).⁶⁶ Celkovou jednotu narušují pouze menší střechy jednotlivých domků. Zásadní stavební úprava jižního křídla se uskutečnila až za vlády Ferdinanda III. v souvislosti s výstavbou pokojů pro královnu mezi starými kuchyněmi a letními pokoji Rudolfa II. v letech 1638–1643. V sousedství kuchyní bylo tehdy podle plánů Giuseppe Matheio zbudováno hlavní schodiště nového křídla a před ním podélný balkon na představeném mělkém rizalitu (*Vilímková – Kašička 1976*, 69).

Obr. 69: PRAGA, Panorama Prahy z Petřína, detail jižního palácového křídla, Václav Hollar, kolem 1650. Vydal: Matthaeus Merian v publikaci Martina Zeillera, *Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae...*, 1. vydání, Frankfurt n. M. kolem 1650. Archiv hlavního města Prahy, Sběrka grafiky, sign. G 27a.

Fig. 69: PRAGA, Panorama of Prague from Petřín hill, detail of the South Wing, Václav Hollar, around 1650. Published by: Matthaeus Merian in publication of Martin Zeiller, *Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae...*, 1st edition, Frankfurt am M, around 1650. Prague City Archives, Graphics collections, sign. G 27a.

Obr. 68: Pražský hrad od jihu. Hradní kuchyně, v pozadí katedrála sv. Víta, Roelandt Savery (?), 1605, výřez. Albertina, Vienna.

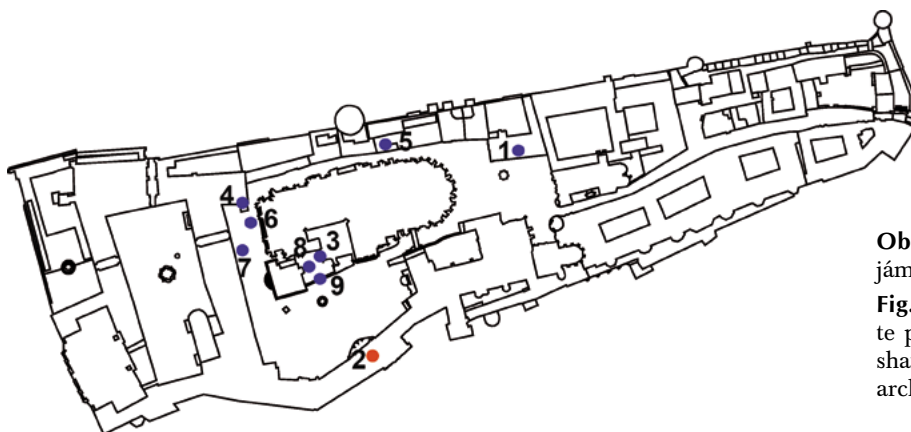
Fig. 68: Prague Castle from the south. Royal kitchen, St Vitus Cathedral in background, Roelandt Savery (?), 1605, excerpt. Albertina, Vienna.

Obr. 70: Pražský hrad, celkový půdorysný plán, 1755 před Pacassiho přestavbou, červeně vyznačena poloha smetiště. Archiv Pražského hradu, Stará plánová sbírka, sign. 157/3. Foto: O. Přibyl.

Fig. 70: Prague Castle, groundplan, 1755 before Pacassi's alteration, red point – waste pit. The Archive of the Prague Castle, Old plans collection, sign. 157/3. Photo: O. Přibyl.

⁶⁶ Vývoj podoby hradních kuchyní na historických vyobrazeních Pražského hradu – více kap. 1.2. Soudobá vyobrazení a historická plánová dokumentace Pražského hradu.

Obr. 71: Lokalizace odpadní jámy u nových schodů u archivu.

Fig. 71: Localization of the waste pit in the area of the elevator shaft of the new staircase by the archive.

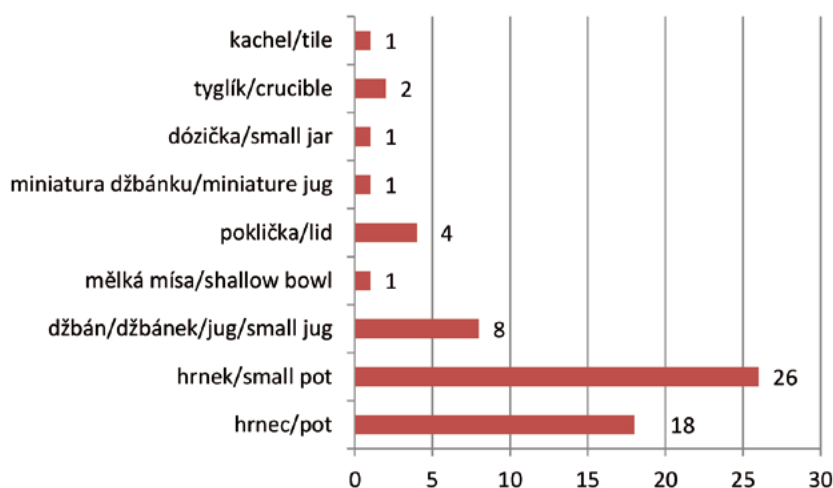
SHRNUTÍ

Archeologickým výzkumem v roce 1946 u nového schodiště u archivu v Jižním křídle Pražského hradu bylo celkem získáno 62 celých nebo z podstatné části rekonstruovaných keramických nádob (*tab. 4–6*); nálezy skla analyzovány nebyly (*Blazková – Vepřeková 2015, 43–74*). Keramický soubor obsahuje celkem 44 hrnců (75 %), devět džbánů (16,7 %), čtyři pokličky, dvě kameninové dózičky, jednu mělkou mísu, kachel a tavicí tyglík (*graf 3*).

Z analýzy technologicke skupiny v rámci jednotlivých tvarů vyplývá, že u hrnců jsou zastoupeny tvary vyrobené jednak z cihlově červeně se pálicí neglazované hlíny různých odstínů (62 %), jednak ze světle se pálicí hlíny opatřené vnitřní glazurou (24 %; *graf 4*).

U džbánů jednoznačně převažuje světle se pálicí hlína opatřená vnitřní glazurou, a to u sedmi z devíti nálezů. Specifikem této tvarové kategorie je oboustranně glazovaný miniaturní džbánek (*tab. 6/736*). V nálezovém souboru byly identifikovány dva výrobky z kameniny – lahovitý džbán s jedním uchem (*tab. 6/752*) a dózička (*tab. 4/645*).

Nejčteněji zastoupeným výzdobným prvkem u hrnců je rýhování, a to jak jednoduché, tak především vícenásobné až plošné. Rýhy se objevují jak na podokrají, tak pokrývají střední část výduti. Druhou výzdobnou technikou je aplikace rádélka. V tomto případě převažuje plošná rádélková výzdoba u hrnců i u džbánů. U dvou hrnců (*inv. č. 747, 750*) bylo použito červené malování (*tab. 4/750, 5/747*).

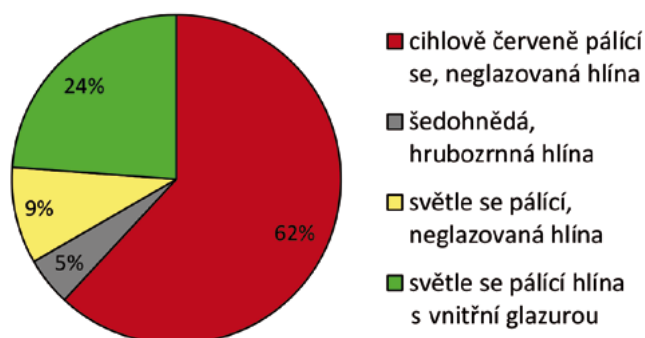

Graf 3: Zastoupení jednotlivých keramických tvarů v nálezovém souboru ze smetištní jámy u nového schodiště u archivu.

Graph 3: Individual ceramics forms in the assemblage from waste pit in the area of the new stairs by the archive.

DATACE

Mezi nálezy hrnců převažuje méně výrazný vejčitý tvar, který je předstupněm ke tvarům soudkovitým. Pro hrnce vejčitého tvaru s nízkým odsazeným hrdlem členěným rýhováním je možné hledat paralely v Mostě (*Klápště 2002, tab. 65/5, 92/4, 126/2, 3, 126/6, 134/4, 165/1*) z přelomu 15. a 16. století. Redukčně pálené, tvarově identické vejčité hrnce pocházejí ze studně 03 z Perlové ulice v Plzni z poslední třetiny 15. až první poloviny 16. století (*Schneiderwinklová 2009, 199*). Kromě těchto tvarů byla ve třech případech (*tab. 5/731, 733, 747*) zaznamenána paralela s odpadní jámkou B. V těchto případech, hodnoceno

Graf 4: Rozdělení nálezů hrnců z nálezového souboru ze smetištní jámy u nového schodiště u archivu podle výrobní suroviny.

Graph 4: Division of finds of pots from waste pit in the area of the new stairs by the archive based on raw material and technology of production.

Red – brick red fired unglazed clay; grey – grey-brown, coarse-grained clay; yellow – light fired clay, unglazed clay; green – light fired clay with inner glaze.

z makroskopického pozorování je zřejmé, že se shoduje nejen tvar hrnce, ale i výrobní surovina. Také pro tyto nálezy platí, že mohou pocházet z přelomu 15. a 16. století (*Klápště 2002*, tab. 119/1).

Nejpočetnější skupinu džbánů tvoří ty, které mají vnitřně glazované tvary zdobené na střední části výduti pásem rádélkové výzdoby. Z pražského prostředí pocházejí paralely k těmto nálezům z Jindřišské ulice čp. 941 v Praze 1 z období konce 15. až první poloviny 16. století (*Nechvátal 1968*, obr. 64/20, 66/47) a z Pražského hradu z Vikářské ulice (*Durdík 1988*, obr. 1). Džbány stejných tvarů i způsobu výzdoby byly nalezeny ve studni 03 v Perlové ulici v Plzni pouze s tím rozdílem, že šlo o keramiku pálenou v redukčním prostředí (*Schneiderwinklová 2009*, fig. 2/4, 5). Plzeňský soubor je datován do poslední třetiny 15. až první poloviny 16. století (*Schneiderwinklová 2009*, 199). Do druhé poloviny 15. století je datovaný miniaturní džbánek zdobený rádélkem (tab. 6/736), který pochází ze Solní ulice čp. 20 v Plzni a na rozdíl od hradního nálezu je vypálen v redukčním prostředí (*Nechvátal 1968*, obr. 8/67). Do pozdně středověkého období 15. až počátku 16. století (*Kaltenberger 2009*, Taf. 64) lze datovat džbán s vysokým žlábkovaným hrdlem (tab. 6/757). Důležitým datačním prvkem je kameninový lahvovitý džbán (tab. 6/752), který patrně pochází ze západosaské produkce⁶⁷ 15. až první čtvrtiny 16. století (*Klápště 2002*, tab. 71/3; *Krabath 2012*, Abb. 51). V geografickém regionu západního Saska a východního Durynska je možné hledat původ miniaturní kameninové dózičky s rytým, nepříliš hlubokým žlábkem přibližně v jedné třetině výšky, datované do širšího časového intervalu 16.–18. století (*Kluttig-Altman 2006*, 324–5, Abb. 66/95; *Krabath 2012*, 70–75, Abb. 55, 57, 58; *Scheidemantel – Schifer 2005*, 149).

Jediný nález mělké mísy s odsazeným talířovitým podokrajím (praporem) ve dvou třetinách výšky náleží způsobem svého provedení spíše ke starším variantám, jejich výroba začíná v první třetině 16. století (*Frolík – Žegklitz – Boháčová 1988*, tab. 1/2; *Pajer 1983*, 30). Vyšší zvonovité tvary pokliček (tab. 6/740, 953) mohou pocházet z období pozdního středověku, tj. 15. až počátku 16. století (*Orna a kol. 2011*, 46a, b). Univerzální tvar trojbokých tyglíků jejich jednoznačnou dataci neumožňuje, neboť se používaly v časovém rozmezí 16.–18. století, ale tudíž ani ony datační jednotu nenarušují. Právě v 16. století se světoznámými stali výrobci tyglíků z Großalmerode, kteří založili tradici tzv. „hessenských tyglíků“ s trojúhelníkovým ústím (*Stephan 1992*, 117).

Od počátku 16. století se na miskovitých kachlích objevuje vnitřní glazura, která se stává oblíbenější od první poloviny 16. století, i když nadále převažují rezné kusy (*Blažková – Žegklitz 2016*).

ZÁVĚR

Analýza keramické části nálezového souboru naznačuje, že pochází z období mezi druhou polovinou 15. až první polovinou 16. století. Této dataci také časově odpovídá i rozsáhlejší stavební úprava, která se v tomto prostoru udála jednak po požáru v roce 1541, ale především v roce 1554, kdy zde stavitel Hans Tirol vyzdílil tři pilíře pro chodbu, která měla spojit kuchyně se západní částí královského paláce (*Pasport 1974a*, 28). Při datování nálezového souboru ze smetištní jámy u nového schodiště u archivu bylo dále možné vycházet i ze srovnání s nálezevě výrazně bohatší odpadní jámkou B z přelomu 15. a 16. století s možným přesahem do první poloviny století 16. Důležitá shoda byla zaznamenána nejen ve tvarové náplni, ale i ve stejné výrobní surovině (hodnoceno pouze makroskopickými pozorováními).

⁶⁷ Identifikace tohoto keramického tvaru není jednoznačná. Prostřednictvím e-mailové korespondence jsem jeho možnou provenienci konzultovala s dr. Dirkem Scheidemantelem, který tento džbán především díky celkovému tvaru a hrubé hmotě jednoznačně označil za waldensburdskou produkci z přelomu 16. a 17. století. Vzhledem k tomu, že odpadní jáma byla uzavřena patrně před rokem 1554, opakovala jsem dotaz, zda by byla možná datace tohoto předmětu před polovinu 16. století. Následná odpověď upřesnla možnou dataci džbánu mezi roky 1525–1550.

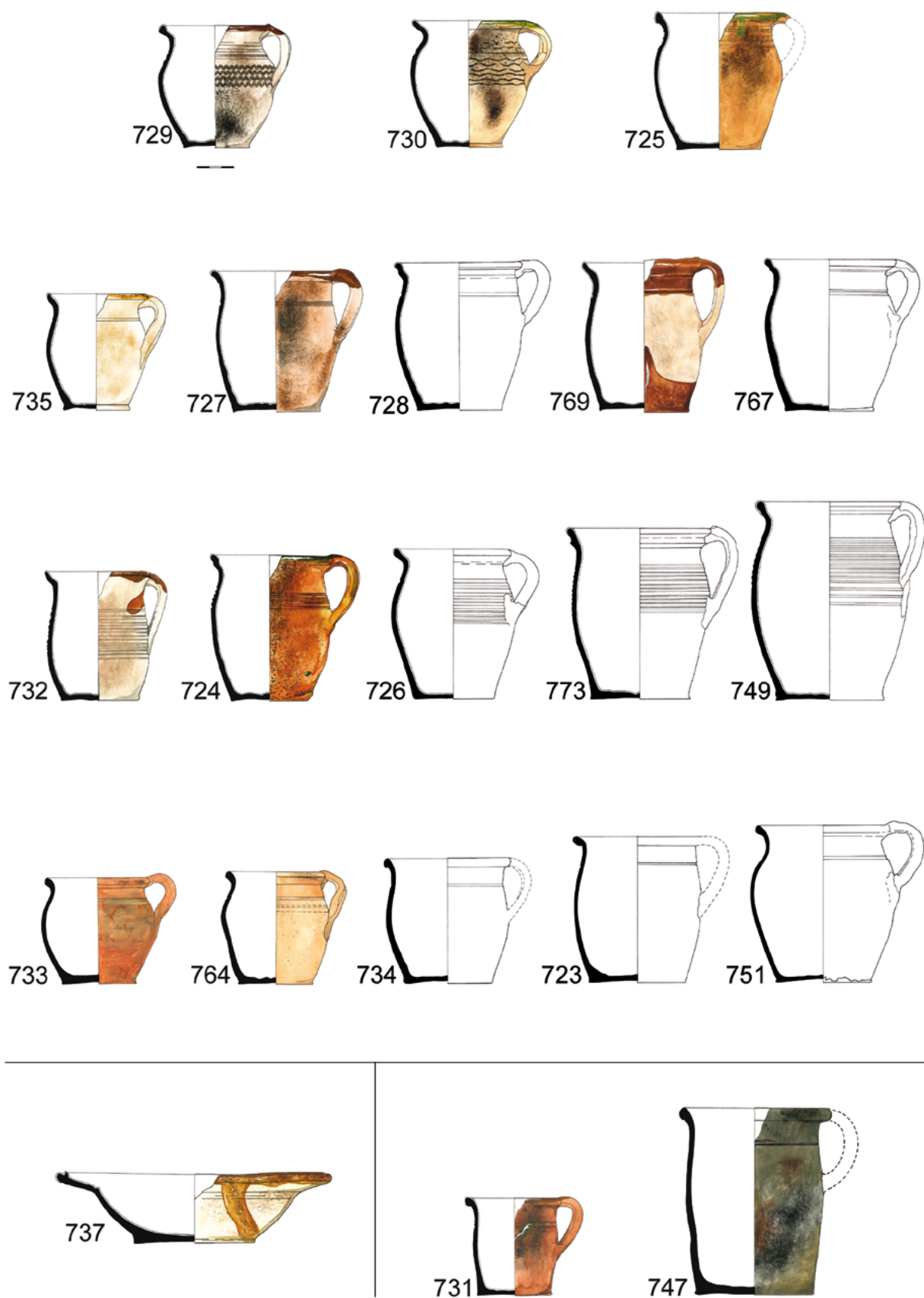
Přestože smetištní jáma objevená v prostoru pod schody do císařských kuchyní při budování výtahové šachty v roce 1946 kromě keramických nálezů obsahovala i předměty z jiných materiálů včetně zlatého prstenu a tří mincí, které dnes bohužel nejsou k dispozici, při závěrečném shrnutí je v současnosti možné vycházet pouze z analýzy keramického souboru.

Historicky známé skutečnosti nabízejí dvě možnosti interpretace uživatelů smetištní jámy. V prvním případě ji mohli využívat zaměstnanci císařských kuchyní, kteří ji měli v bezprostřední blízkosti. V případě druhém byli uživateli obyvatelé tzv. lozumentů při jižní hradbě. Obě hypotézy jsou však v rozporu se skutečností, že v nálezovém souboru chybí standardní kuchyňské nádobí větších rozměrů, které jistě bylo jak v císařských, tak v zaměstnaneckých kuchyních běžným spotřebním zbožím. Vyšší sociální vrstvy by mohly doložit zlatý prsten, nože s dřevěnou rukojetí a bronzová miska. Přitom však platí, že i tyto předměty mohly být při shodě okolností dostupné běžnému hradnímu personálu.⁶⁸

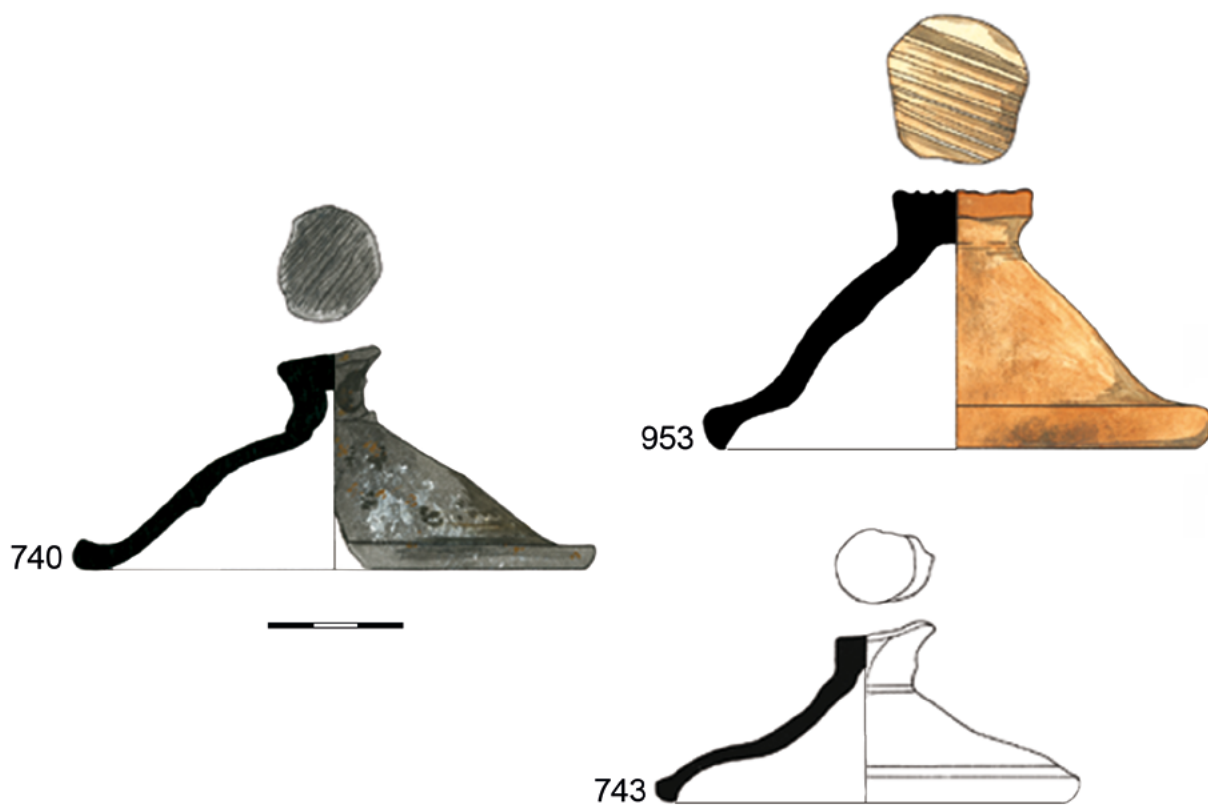
68 Srovnej *Blažková – Matiašek 2015*.

Tab. 4: Pražský hrad, odpadní jáma u nových schodů u archivu. Přehled hrncovitých tvarů, tavicí tyglík a dózička.
Tab. 4: Prague Castle, waste pit in the area of the new stairs by the archive. Overview of pots, crucible, small jar.

Tab. 5: Pražský hrad, odpadní jáma u nových schodů u archivu. Přehled hrncovitých tvarů a mělká mísa.
Tab. 5: Prague Castle, waste pit in the area of the new stairs by the archive. Overview of pots and shallow bowl.

Tab. 6: Pražský hrad, odpadní jáma u nových schodů u archivu. Přehled džbánů a pokliček.

Tab. 6: Prague Castle, waste pit in the area of the new stairs by the archive. Overview of jugs and lids.

2.3.3. ODPADNÍ JÍMKA B

HISTORICKÝ VÝVOJ ZÁSTAVBY V BLÍZKOSTI STARÉHO PROBOŠTSTVÍ ČP. 48/IV

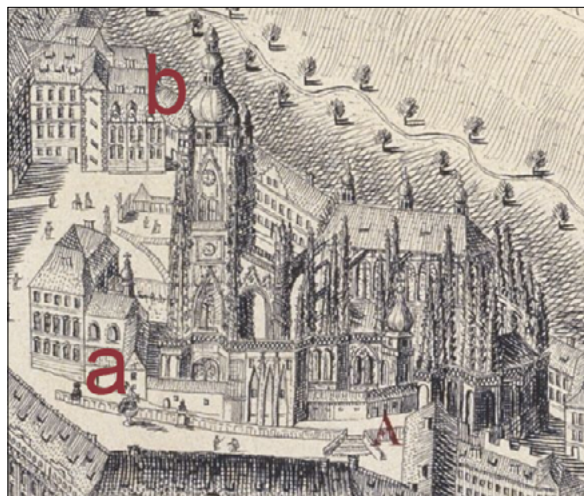
Odpadní jímky A, B a C společně s dalšími dvěma D, E, které však v důsledku momentálně nezvěstného nálezového fondu pro tuto studii nebyly analyzovány, se nacházejí v sousedství nejstarší stojící obytné budovy na Pražském hradě – Starého proboštství.

Staré proboštství bývá spojováno s tzv. „biskupským dvorem“. Archeologické výzkumy (Fiala 1925; Boháčová et al. 1986, 120, 121; Frolík 1988b; týž 1998a; týž 1999) opakovaně prokázaly existenci raně středověké obytné zástavby před rokem 1060, neboť jižní rameno transeptu románské svatovítské baziliky již respektuje polohu kaple sv. Mořice, která byla součástí tohoto objektu (Frolík 1999, 192). Sídlo pražského biskupa je pak v různých souvislostech zmiňováno k rokům 1109, 1162 a 1194, předpokládá se, že stálo na Pražském hradě. Budova proboštství zůstávala formálně v rukách (arci)biskupa ještě ve 14., případně 15. století, někdy v té době ji reálně začal využívat probošt svatovítské kapituly. Jednoznačné svědectví o tom podává soupis kapitulních domů z roku 1486,⁶⁹ který lze interpretovat tak, že sídlo probošta bylo přestavováno, což bylo doloženo i archeologicky (Boháčová et al. 1986). Dům byl rozdělen na dvě části, z nichž jednu užíval arcibiskup (ovšem pouze formálně) a druhou (východní) probošt. Rozdělení přetrvalo i po požáru v roce 1541, kdy byl objekt upravován. Domy byly opětovně propojeny po roce 1660, kdy byla zejména severozápadní část rozšířena do dnešního stavu (Boháčová et al. 1986, 119). Současnou podobu získalo proboštství a kaple sv. Mořice v roce 1750 (Maříková-Kubková – Herichová 2009, 68).

Pro lokalizaci odpadních jímek A, B a C je důležitý prostor na východ od domu, na němž stála dnes zaniklá kaple sv. Mořice, postavená před rokem 1060, písemně připomínaná v letech 1390–1394 a 1414. Po barokní úpravě v letech 1701–1702 přetrvala kaple až do roku 1880, kdy byla v souvislosti s dostavbou katedrály zbořena.

Podle plánových a ikonografických pramenů byla plocha, na níž kaple stála, oddělená od III. nádvoří zdí. Východní a jižní strana takto vymezeného dvora byla postupně obestavována přístavky a menšími domky, o jejichž využití a vývoji nejsou k dispozici písemné zprávy. Za jedno z nejstarších vyobrazení zástavby v tomto prostoru lze považovat anonymní plán Pražského hradu a Hradčan, 1748–1754, který zachycuje budovu Starého proboštství a navazující zástavbu menších domků (obr. 41). Důležitá je však skutečnost, že je na plánu naznačena hranice tvořená západní zdí zaniklého transeptu svatovítské baziliky. Především co do poměrné velikosti jednotlivých budov realističtěji zaznamenává stejnou situaci Huberův plán z roku 1769 (obr. 72). Posledním ikonografickým pramenem je plán z let 1757–1758 s půdorysnou podobou Pražského hradu. Na budovu Starého proboštství pak navazuje pouze hraniční zeď, ale zástavbu podél ní nelze ani vytušit (obr. 73).

Na základě dokumentovaných půdorysů lze tedy odpadní jímky lokalizovat do prostoru jakéhosi dvora, tj. mezi katedrálou sv. Víta a obytnou zástavbu. Až do úprav nádvoří v roce 1925 byla úroveň dvora na východ od proboštství vyšší (o 1,0–1,5 m) než přilehlé části III. nádvoří. Z vynesení staré plánové dokumentace do aktuálního zaměření Pražského hradu se zdá, že jímky A a B se nacházely v prostoru při-

Obr. 72: Pražský hrad, katedrála sv. Víta, Josef Daniel von Huber, tušová kresba perem, 1769, výřez; a – Staré proboštství; b – Stará Vikárka. Plan von Prag „Wahre Lage Der Königlichen Haupt und Residentz Statt Prag des Königreich Böheimb in Orthographischen Aufzug von Osten bisz Westen anzusehen, ... aufgenommen u. gezeichnet im Jahr 1769.“ Österreichische Nationalbibliothek, Wien.

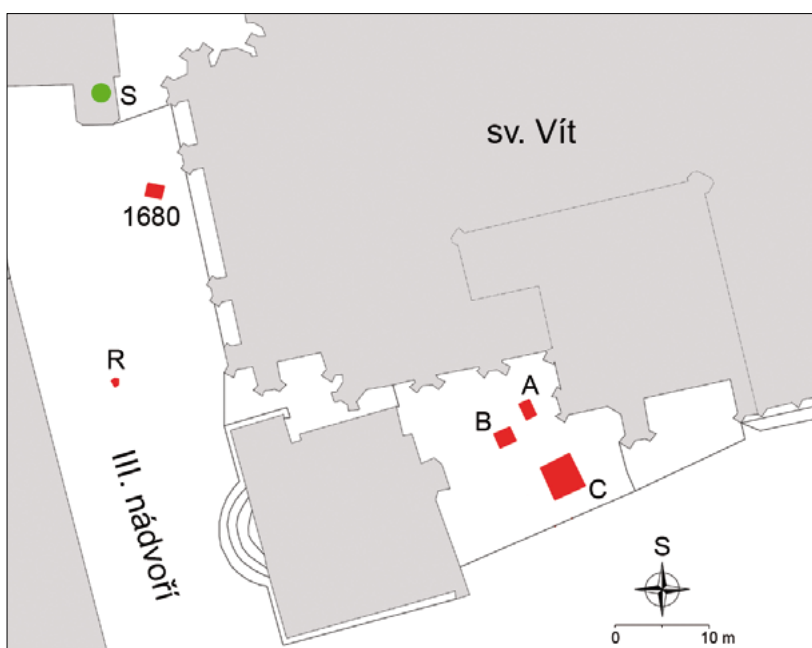
Fig. 72: Prague Castle, St. Vitus Cathedral, Josef Daniel von Huber, indian ink pen drawing, 1769, excerpt; a – The Old Provost's House b – Old Vikárka . Plan von Prag „Wahre Laage Der Königlichen Haupt und Residentz Statt Prag des Königreich Böheimb in Orthographischen Aufzug von Osten bisz Westen anzusehen, ... aufgenommen u. gezeichnet im Jahr 1769.“ Österreichische Nationalbibliothek, Wien.

⁶⁹ „...primo in castro: domus archiepiscopi et prepositi in unam construitur per d. prepositum...“ podle *Pasport SÚPRMO* 1970, 9, Kap. arch. cod. 22, fol. 115r., event. podle druhé verze téhož soupisu: „Domus, quam edificat dominus prepositus, est archiepiscopi et prepositi.“ Podle *Pasport SÚPRMO* 1970, 11, Kap. arch. cod. 22, fol. 116.

Obr. 73: Pražský hrad, katedrála sv. Víta, Staré probošství čp. 48/IV, výřez. Archiv Pražského hradu, Stará plánová sbírka sign. 157 A/1. Foto: O. Příbyl.

Fig. 73: Prague Castle, St. Vitus Cathedral, The Old Provost's House No. 48/IV, excerpt. The Archive of the Prague Castle, Old plans collection, sign. 157 A/1. Photo: O. Příbyl.

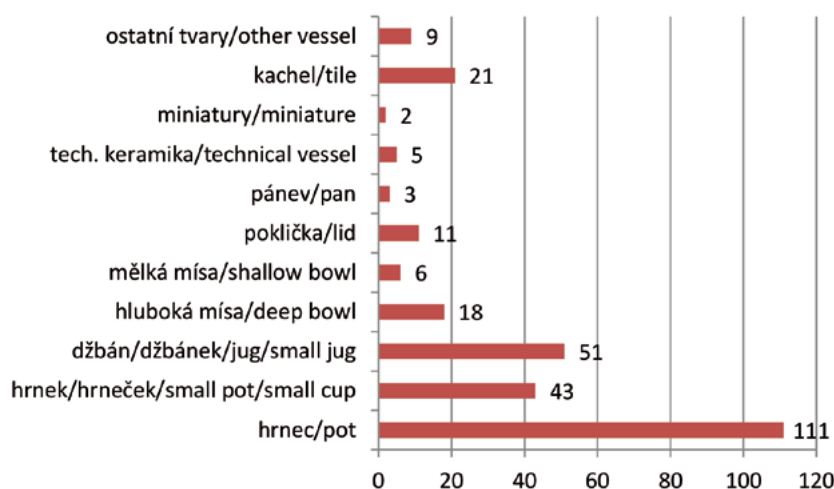
Obr. 74: Poloha odpadní jámky A, B, C, R, S, 1680. Červená – geodeticky zaměřené odpadní jámky; zelená – předpokládaná poloha odpadních jámky. Zaměření Geo-cz, 2016.

Fig. 74: Site of waste pits A, B, C, R, S, 1680. Red – geodetically plotted of waste pits; green – estimated position of waste pit. Survey by Geo-cz, 2016.

léhajícímu k probošství a kapli sv. Mořice (*obr. 74*). V případě jámky C a neanalyzovaných jámky D, E tato příslušnost není tak jednoznačná, neboť byly umístěny při východní straně jižní zdi zaniklého transeptu svatovítské baziliky, jejíž zdi se objevují a jsou respektovány na plánech z druhé poloviny 18. století. Zdá se tedy pravděpodobné, že je mohli využívat nejen lidé z probošství, ale na jejich zaplňování se mohli podílet i obyvatelé přilehlé zástavby. Na druhé straně však uzavřenost celého dvorku značně snižuje možnost kontaminace zásypů jámky odpadem z ostatních domácností a provozů Pražského hradu.

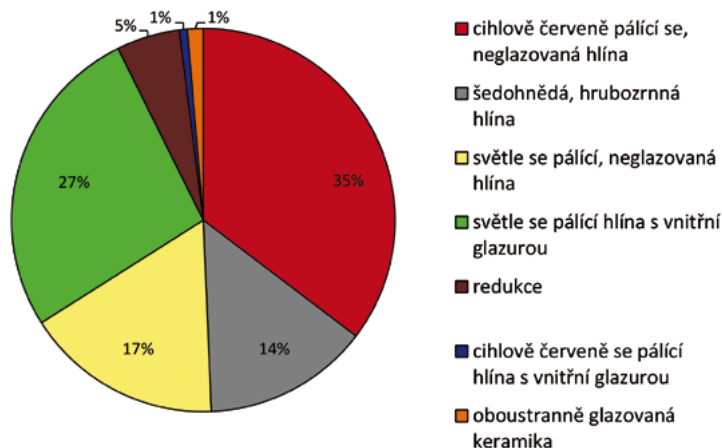
SHRNUTÍ

Nálezový soubor z odpadní jámky B obsahoval jak nálezy keramiky, tak skla. V depozitáři Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i., pracoviště Pražský hrad, je uloženo celkem 223 zrekonstruovaných keramických nádob, podle přírůstkového čísla příslušejících právě jámce B (*Blažková – Vepřeková 2015, 75–226*). Dále bylo rozříděno a určeno devět beden střepů; ve dvou z nich byly smíchány střepy z jámky B a C (*Blažková – Vepřeková 2015, 598–596*). Keramický soubor obsahuje celkem 120 hrců (53,8 %), 45 džbánů (20,2 %), šest hlubokých mís (2,7 %), čtyři pokličky (1,8 %), šest kusů technické keramiky (2,7 %), dvě pánve na třech nožkách (0,09 %), dvě bány se dvěma uchy a jednu vázu. Dále bylo identifikováno 39 kachlů (17,5 %), z toho 19 nádobkových a jeden zlomek kachle s reliéfně zdobenou čelní vyhřívací stěnou (*graf 5*).

Graf 5: Zastoupení jednotlivých keramických tvarů v náleзовém souboru z odpadní jámky B.

Graph 5: Individual ceramics forms in the assemblage from waste pit B.

Graf 6: Rozdělení nálezů hrnců z odpadní jámky B podle výrobní suroviny.

Graph 6: Division of finds of pots from waste pit B based on raw material and technology of production.

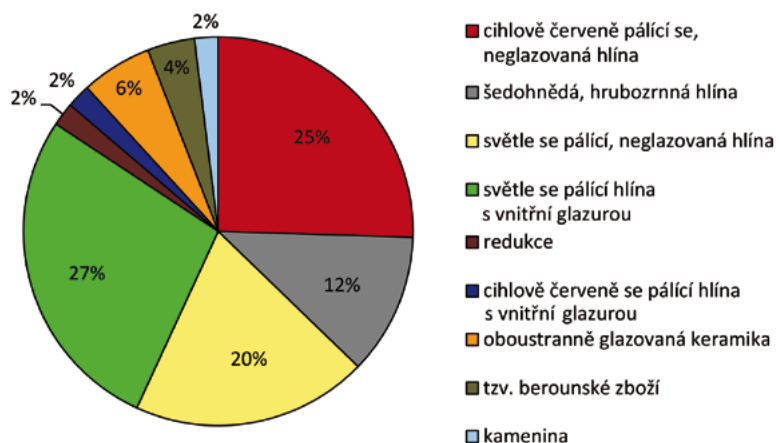
Red – brick red fired unglazed clay; grey – grey-brown, coarse-grained clay; yellow – light fired clay, unglazed clay; green – light fired clay with inner glaze; brown – reduction fired ceramics, dark blue – brick red fired with inner glaze; orange – ceramics with both-side glaze.

Z porovnání zastoupení jednotlivých technologických skupin v rámci tvarů nádob lze říci, že u hrnců převažuje neglazované zboží, a to buď vyrobené z cihlově červeně se pálicí hlíny, nebo ze světle se pálicí. Přibližně jedna čtvrtina nálezů sestává z hrnců opatřených vnitřní glazurou (graf 6). U džbánů se podíl glazovaného zboží zvýšil na třetinu. Také u džbánů platí, že jsou vyrobeny ze světle se pálicí, červeně se pálicí hlíny a z hlíny šedohnědých odstínů (graf 7). Výjimkou je torzo kameninového obličejového džbánu. U čtyř hrnců a jednoho u džbánu se objevila kombinace šedobíle se pálicí hlíny a červeného malování. V jednom případě se vyskytla varianta vnitřní glazury a červeného malování.

Třetí nejpočetnější skupinu nálezů mezi keramickým nádobím tvoří mísy, u kterých se opět potvrdily skutečnosti známé z jiných lokalit. Hluboké mísy jsou vyrobeny z neglazované hlíny jak cihlových, tak světlých odstínů s převahou šedohnědé hrubozrnné hlíny. U zbývajících nálezů, jako jsou pánve, pokličky a váza, není možné vzhledem k nízkému počtu zástupců činit obecněji pojaté závěry. Specifickou skupinu tvoří technická keramika, ke které byly přiřazeny nálezy dvou destilačních mís (tab. 12/14, 153), destilační poklop (tab. 12/16) a konečně patrně pro technické účely využívaná malá miska (tab. 12/20).

Množství nálezů skla je v porovnání s keramickou částí nálezového souboru výrazně menší (tab. 13). Celkem bylo identifikováno 49 skleněných předmětů, z toho je 33 publikováno (Blažková – Vepřeková 2015, 209–225).⁷⁰ Výrazně převažuje duté sklo, ploché reprezentuje pouze pět zlomků okenního skla.

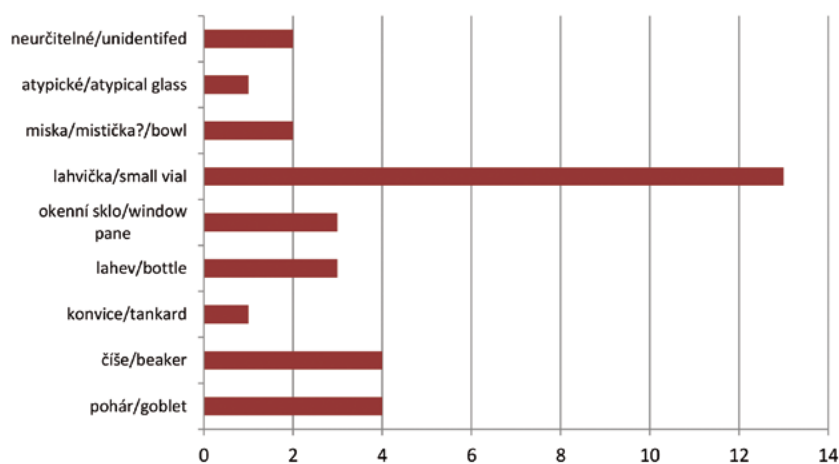
⁷⁰ Podklady pro analýzu souboru skla připravila Jana Vepřeková. Práce na zpracování souboru skla byly zahájeny v prvních letech 21. století za podpory grantu GA AV r. č. A8002304. Nepublikovaná zpráva je uložena v Archeologickém ústavu AV ČR, Praha, v. v. i., na pracovišti Pražský hrad (Frolík – Žegklitzová 2005). Práce pokračovaly v letech 2012–2015. Tato skutečnost platí pro všechny soubory skla.

Graf 7: Rozdělení nálezů džbánů z odpadní jímky B podle výrobní suroviny.

Graph 7: Division of finds of jugs from waste pit B based on raw material and technology of production.

Red – brick red fired unglazed clay; grey – grey-brown, coarse-grained clay; yellow – light fired clay, unglazed clay; green – light fired clay with inner glaze; brown – reduction fired ceramics, dark blue – brick red fired with inner glaze; orange – ceramics with both-side glaze; khaki – so-called Beroun ware; light blue – stoneware.

Graf 8: Zastoupení skleněných předmětů v nálezovém souboru z odpadní jímky B.

Graph 8: Glass fragments in the find collection from waste pit B.

Nejpočetněji zastoupeným tvarem jsou malé skleněné lahvičky různých tvarů – s kruhovým, čtvercovým a šestibokým dnem a nízkým i protáhlým hrdlem (14 ks), poháry a číše jsou zastoupeny čtyřmi fragmenty, dále byly identifikovány fragmenty láhví, mističek, jedné konvice a zlomek talíře. Sedm kusů náleží neidentifikovaným tvarům (*graf 8*).

Nejlépe zachovaným pohárem je *PH1359-ds-P-01*, ze kterého se dochovala část nezdobené vřetenové kupy se zdvojeným prstencem na dříku. Z pohárů *PH1359-ds-P-02* a *PH1359-ds-P-03* se zachoval optickým dekorem v podobě dvou protilehlých lvích maskaronů a girland zdobený dřík. U *PH1359-ds-P-04* byl identifikován šikmo sekaný přesah dříku. Číše *PH1359-ds-Č-02* je zdobena optickým dekorem vtlačených čoček. Nejvýraznějším nálezem souboru skla je fragment číše s cylindrickou kupou *PH1359-ds-Č-03* zdobené malbou emaillem. Mezi dvěma trojicemi horizontálních linek se dochoval fragment nápisu velkými písmeny ? I T □ ? ? O ?. Tvar konvice je zastoupen jedním fragmentem (*PH1359-ds-K-01*), a to hrdlem s torčovanými žebry. Výška těchto lahviček se pohybuje v rozmezí 4,5–6,4 cm. U lahvičky *PH1359-ds-L-16* se dochoval cínový uzávěr.

DATA

Přestože jde o nejpočetnější keramický nálezový soubor z analyzovaných odpadních jímek, je jeho datace velice obtížná, protože je v souboru zastoupena především běžná kuchyňská keramika. Jako srovnávací materiál je k dispozici pouze minimum publikovaných archeologických souborů z českých měst (např. *Klápště 2002; Krajčic a kol. 1998*), a tak jedním z mála dostupných srovnávacích pramenů zůstává soubor ze Strážnice (*Pajer 1983*). Předmětem, který by mohl přispět k upřesnění datace nálezového souboru, je torzo kameninového džbánů (*tab. 11/216*).

Mezi nálezy hrnců převažuje vejčitý tvar, páskové prožlabené ucho, většinou připevněné v horní třetině výšky nádoby. Tento tvar je příznačný pro pozdně středověké prostředí (*Pajer 1983*, 40). Hrnce vejčitého tvaru s odsazeným žlábkovaným hrdlem je možné (*tab. 7/81, 107, 111, 131*) přirovnat ke skupině H 30 identifikované v Mostě (*Klápště 2002*, *tab. 92/4, 126/3, 126/6, 165/1*). Stejně tak vejčitý tvar s jednoduchou žlábkovanou rýhou na podhrdlí (*tab. 7/98, 123*) lze přiřadit ke skupině H 23 z Mostu (*Klápště 2002*, *tab. 65/5, 126/2, 134/4*). Nálezy z obou skupin jsou v Mostě datované na přelom 15. a 16. století. Do stejného časového období je podle nálezového souboru z domu pasíře z Tábora datován hrnek (*tab. 9/65; Krajč a kol. 1998*, H 23771, obr. 26). Pravděpodobně jedním z nejstarších nálezu z odpadní jímky B je hrnek (*tab. 9/188*), pro nějž lze nalézt paralelu v mosteckém souboru z obj. 31 datovaném do první poloviny 15. století (*Klápště 2002*, *tab. 119/1*) a v nálezu ze studny 03 z Perlové ulice v Plzni (*Schneiderwinklová 2009*, *fig. 1/3*). Do 15. století je datován i nález soudkovitého hrnce s červeně malovanou linkou z Lovosic čp. 199 (*Zápotocký 1979*, 145, obr. 64/2), který jak celkovým tvarem, tak výrobní surovinou odpovídá hrnci inv. č. 135 (*tab. 8/135*).

Nejpočetnější skupina džbánů (32%) je vyrobena ze světle se pálicí hlíny a opatřena vnitřní glazurou hnědých a okrových odstínů (*graf 7*). V celkové profilaci výduti jednoznačně převažuje soudkovitý tvar těla. Džbány mají nízké, nálevkovitě rozevřené hrdlo a v místě přechodu hrdla a výduti dvojicí nehlubokých rýh (*tab. 11/7*). U druhého typu vnitřně glazovaných džbánů je podstatná část výduti pokryta plošnou rádélkovou výzdobou, nejčastěji v podobě segmentové vlnice nebo obloučků, ve dvou případech se uplatnila razítková výzdoba. Oba typy jsou datované do poslední čtvrtiny 15. až první poloviny 16. století (*Nechvátal 1968*, 64/20, 66/47, 67/50, 55). Vysoké džbány štíhlého tvaru se širokým profilovaným hrdlem, členěným rýhováním nebo šroubovicí, u nichž se na podhrdlí objevuje pás rádélkové výzdoby, jsou typické pro pozdně středověké období (*Pajer 1983*, 47). Analogie ke džbánům inv. č. 106 a *tab. 10/44* byly objeveny v nálezovém souboru z Bredovské ulice (dříve Politických vězňů) čp. 419 v Praze na Novém Městě, který je datovaný do konce 15. až počátku 16. století (*Nechvátal 1968*, obr. 50/21, 23). Ze stejného časového období pocházejí i další analogické nálezy těchto džbánů (*Nekuda – Reichertová 1968*, *tab. XVI; Durdík 1988*, obr. 11/4). Celkem šest džbánů má vejčitý tvar těla a nízké válcové hrdlo členěné plastickým žebrem. Na podhrdlí je buď jednořádkové rádélko v rozličné podobě svislých čar, vodorovně ložených nebo svislých krokvic a segmentové vlnice, nebo jednoduchá či dvojitá rytá rýha. Kromě džbánu *tab. 10/142* ze světle okrově se pálicí hlíny jsou ostatní vyrobeny z cihlově červeně se pálicí neglazované hlíny. Výška džbánů se pohybuje v rozmezí 20,0–28,0 cm. Tvar džbánu je datován do poslední třetiny 15. až první poloviny 16. století (*Cymbalak – Matějková 2012*, obr. 21, 23e; *Schneiderwinklová 2009*, *fig. 1/1, 2*). Dva džbány bombovitěho tvaru (*tab. 10/58*, inv. č. 92) jsou vyrobeny ze světle se pálicí hlíny bez vnitřní glazury. Jejich datace odpovídá hojněji zastoupenému typu druhé poloviny 15. až 16. století (*Nekuda – Reichertová 1968*, *tab. XVI; Orna a kol. 2011*, 33b). Z kolekce džbánů stojí za zmínku dva další. V prvním případě je to džbán lahovitěho tvaru s nízkým válcovým hrdlem a červeným malováním v podobě překřížených linií (*tab. 11/11*). Analogický tvar datovaný do poslední čtvrtiny 15. až první poloviny 16. století byl nalezen v Berouně (*Vyšohlíd 2015*, obr. 18). Ve druhém případě jde o oboustranně glazovaný džbánek soudkovitého tvaru s mírně nálevkovitě rozevřeným hrdlem, jehož střední část je pokryta plošnou rádélkovou výzdobou v podobě hustých důlků (*tab. 11/201*). Tento tvar se objevuje v průběhu 16. století (*Orna a kol. 2011*, 35b; *Schneiderwinklová 2009*, *fig. 2/4; Thiele 2012*, *Abb. 1*). Z hlediska datačního hraje důležitou roli torzo tzv. obličejového džbánu⁷¹ (*tab. 11/216*), vyrobeného v některé z dílen v západním Sasku ve druhé polovině 15. až v průběhu 16. století. Doba rozkvětu těchto kameninových tvarů náleží do období kolem roku 1500 (*Scheidemantel – Schifer 2005*, *Tafel 17/7, 12; Krabath 2012*, *Abb. 11*). I když je soubor džbánů na první pohled velice různorodý, datačně je velmi kompaktní. Většinu nálezu lze datovat do poslední čtvrtiny 15. až první poloviny 16. století. Chronologicky mladší typy se vyskytovaly po celé 16. století.

Málo chronologicky citlivé jsou nálezy mís, neboť se běžně vyskytují v širokém časovém intervalu 14.–16. století. Jde především o jednoduché, mírně nálevkovitě rozevřené mísy (*tab. 12*), které mají mimo jiné své paralely v tábořském souboru z domu pasíře (*Krajč a kol. 1998*, M 23546, obr. 25, M 23548, obr. 28) a v Plzni (*Schneiderwinklová 2009*, *fig. 1/6, 7*). Mísy stejného tvaru se vyráběly i v nedalekém Sasku (např. *Büttner 2010*, 264/1; *Kluttig-Altman 2006*, 296–298, *Abb. 79/70*). Stejně tak je chronologicky obtížně zařadit nálezy pánví na třech nožkách, neboť tento tvar byl zaznamenán v nálezových souborech datovaných do 16. až první čtvrtiny 17. století (*Cvrková – Černá 2007*, obr. 2D/3; *Pajer 1983*, 32; *Žegklitz – Boháčová –*

⁷¹ Za určení provenience děkuji dr. Dirku Scheidemantelovi. Analogie k tomuto nálezu pochází ze sbírek muzea ve Waldenburgu. Je to dolní část obličejové nádoby, ze které se zachovala odsazená patka a dolní část výduti se dvěma ušky. Výduť je pokryta vývalky. Z obličejové části se dochovala část vousů. Druhá paralela k tomuto neúplnému nálezu pochází z Erfurtu; jde o 9,5 cm vysoký džbánek s nálevkovitým hrdlem a odsazenou nožkou (*Scheidemantel – Schifer 2005*, 111).

Frolík 1988, tab. 5/1).⁷² Do pozdně středověkého až raně novověkého období 15.–16. století jsou datovány nálezy pokliček a jejich torz (*Žegklitz – Boháčová – Frolík 1988*, tab. 5/3; *Krajíc a kol. 1998*, 81, obr. 26/Po 23772).

Samostatnou pozornost si zaslouží technická keramika, v případě odpadní jímky B reprezentovaná dvěma nálezy destilačních misek (*tab. 12/14, 153*), které lze datovat do 16. století (*Kluttig-Altman 2006*, 314–315, Abb. 57/156, 215, 217) a jedním destilačním poklopem (*tab. 12/16*). Keramické zlomky z destilačních přístrojů jsou známy z lelekovického hradu (*Kovář 2007*, 67; *Unger 1999*, 105), Křivoklátu (*Durdík 2010*, obr. 7), ale i německých lokalit (*Bundzsus 2012*, 253, Abb. 26; *Endres 2005*, 39, Abb. 47; *Kluttig-Altman 2006*, 315–316, Abb. 86/9, 215, 217–220). Patrně mezi technickou keramikou je možné zařadit malou misku s vnitřní glazurou (*tab. 12/20*). Posledním zástupcem technické keramiky je tavicí tyglík s trojúhelníkovým ústím (*tab. 12/ 371*).

Keramický náleзовý soubor dále obsahuje 20 nádobkových kachlů se čtvercovým ústím a část reliéfně zdobené čelní vyhřívací stěny z komorového kachle (*Blažková – Vepřeková 2015*, 207; inv. č. 413). Hromadná výroba nádobkových kachlů začíná na přelomu 15. a 16. století a jejich používání přetrvalo hluboko do 17. století, přičemž se jejich tvarové uspořádání prakticky neměnilo. Nepříliš jednoznačným vodítkem by mohl být tvar obvodové lišty, který se po přelomu 15. a 16. století neobjevuje v mohutné oblé podobě (*Blažková – Žegklitz 2016*). Torzo reliéfně zdobené čelní vyhřívací stěny lze zařadit do širšího období druhé poloviny 15. až 16. století (*Brych – Stehlíková – Žegklitz 1990*; *Smetánka 1969*, 251).

Skupina ostatních nálezů obsahuje celkem 11 různých tvarů. V náleзовém souboru jsou zastoupeny dvě báně (*Štajnorch 2007*, 740), které spojuje situlový tvar těla, dvě protilehlá ucha, velmi nízké válcové hrdlo s malým průměrem okraje, jenž je modelován do hubičky. Na horní části výduti je jednoduchá rýha. Rozdíl mezi oběma nálezy je v glazuře; bání *tab. 11/152* je vyrobena ze světle se pálicí hlíny s vnitřní glazurou, zatímco u *tab. 11/151* byla na téže hrncině použita oboustranná glazura. Mezi plně rekonstruovanými tvary byla identifikována váza (inv. č. 18; *Endres 2005*, Formtaf. VII/4). Mezi střepovým materiálem bylo nalezeno patrně chrastítko (inv. č. 393), kahan (inv. č. 397), květináč (inv. č. 354), část kasičky (inv. č. 398), torzo polotovaru zvonečku (inv. č. 396) a zlomek majolikové mělké misky/talíře (inv. č. 388).

Nejméně 10 shodných nebo velmi podobných tvarů včetně výrobní suroviny jak hrnců, tak džbánů z odpadní jímky B lze identifikovat v náleзовém souboru z Jindřišské ulice čp. 941 v Praze ze záchranného archeologického výzkumu Městského muzea z roku 1964, datovaném na konec 15. až do první poloviny 16. století (*Nechvátal 1968*, 89). Konkrétně jsou to vejčité tvary hrnců (*Nechvátal 1968*, obr. 66/46), dále neglazované soudkovité, žlábkováním členěné hrnce (*Nechvátal 1968*, obr. 72/111) a konečně soudkovité hrnce s plošnou rádélkovou výzdobou (*Nechvátal 1968*, obr. 66/41, 45, 48, 71/100). Totéž pak platí i o džbánech s vejčítým tvarem těla, které byly vyrobeny ze světle se pálicí hlíny a opatřené vnitřní glazurou (*Nechvátal 1968*, obr. 64/20, 66/47, 67/50, 55).

Zajímavé srovnání dále nabízejí náleзовé soubory z Plzně, jednak ze studně 03 v Perlové ulice, jednak ze Solní ulice čp. 20. Z obou pocházejí nálezy hrnců vejčitého tvaru s jednoduchou rýhou (*Schneiderwinklová 2009*, fig. 1/2, 3, 4; *Nechvátal 1968*, obr. 2). Ze studně z Perlové ulice jsou to dále džbány s vejčítým tělem a hrdlem členěným vývalky a rádélkovou linkou (*Schneiderwinklová 2009*, fig. 1/1), soudkovité džbány s plošnou rádélkovou výzdobou (*Schneiderwinklová 2009*, fig. 2/4, 5) a hluboké mísy s vodorovně vyloženým okrajem modelovaným do hubičky a s rýhami ve střední části výduti (*Schneiderwinklová 2009*, fig. 1/7). Tento náleзовý soubor je datován do poslední třetiny 15. až první poloviny 16. století (*Schneiderwinklová 2009*, 199), soubor ze Solní ulice do druhé poloviny 15. století (*Nechvátal 1968*, 60). Na první pohled je zřejmé, že ohledně tvarů se sortiment nápadně podobá nálezům z odpadní jímky B, zásadní rozdíl je však v prostředí, v němž bylo zboží vypalováno, neboť v případě obou plzeňských náleзовých souborů jde o redukčně pálenou keramiku, která jednoznačně převažuje nad keramikou pálenou v oxidačním prostředí.

Datační homogenitu souboru nenarušují ani nálezy technické keramiky datované do 16. století. Univerzální tvar trojbokého tyglíku jeho jednoznačnou dataci neumožňuje, neboť se používal v širokém intervalu 16.–18. století, ale tudíž ani on datační jednotu nenarušuje. Právě v 16. století se stali známými již zmínění výrobci tyglíků z Großalmerode, kteří založili tradici tzv. „hessenských tyglíků“ s trojúhelníkovým ústím. Za rozkvětu zpracování kovů a alchymie v raném novověku se staly vskutku nepostradatelnými (*Stephan 1992*, 117) a uplatnily se i v hrncířských dílnách.⁷³ Samozřejmě je třeba brát v úvahu, že tvar tyglíku je univerzální a o původu z oblasti Hesenska lze pouze spekulovat.

⁷² Do první poloviny 16. století datuje pánev inv. č. 154 (*tab. 12/154*) především nižší hladké tělo a rozevřené držadlo (*Pajer 1983*, 32).

⁷³ Trojice stejných tyglíků je doložena z dílny mistra Caspara Millera z Hannoversch Mündenu, který produkoval tzv. Werrawere v letech 1606–1617 (*Stephan 1992*, Abb. 176b).

SKLO

Soubor nálezů skla podle současného stavu poznání renesanční produkce v Čechách obsahuje především výrobky z druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století. Časový záběr jednotlivých předmětů je však výrazně delší. Nejstarší předměty pocházejí z konce 15. století, nejmladší fragment atypického skla byl vyroben až v první třetině 18. století. Ze starší produkce 16. století byla identifikována pouze dvě torza číši,⁷⁴ a to číše s nízkou patkou (*PH1359-ds-Č-04*; Baumgartner 2005, 180–189; Drahotová 2005, 175; Henkes 1994, 87, 88; Podliska 2003; Scheidemantel 2002, 41–47) a polygonální číše s velkými nálepy (*PH1359-ds-Č-05*; Baumgartner 2005, 106, 144; Tarcsay 2008a, 123 Abb. 111). Poháry s optickým dekorem zdobenými dřívky náleží k jednomu z nejrozšířenějších tvarů renesančního skla v Evropě vůbec. Archeologické nálezy pocházejí nejen z Prahy (Podliska 2003) a středních Čech (Sedláčková 1997), ale i z moravských lokalit (Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014, P2/5, P4/4, P5/10; Sedláčková 1998; táž 2007). V Evropě byly nalezeny na území celého Německa (např. Hanning 2009, Taf. 37/1; Lutz 1992, 93; Theuerkauff-Liederwald 1994, 240–256), v Rakousku (Tarcsay 1999, 107/F4, 108/F28; táž 2008a, 130, Abb. 119, v Anglii (Willmott 2002, 63, 64). Do první čtvrtiny 17. století je mj. datován fragment cylindrické kupy humpenu (*PH1359-ds-Č-03*), který je zdobený emailovou malbou bílé, zelené, žluté, červené, modré barvy a zlatou plátkovanou bordurou pod okrajem. Tento předmět se řadí do kategorie honosných skel (Drahotová 2005, 140–146; Henkes 1994, 182; Hess – Husband 1997, 58; Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014, P3; Lanmon – Whitehouse 1993, 72–74; Strasser 1989, 38–40). Největší pozornost ze souboru skleněných nálezů upoutá kolekce 14 malých skleněných lahviček (*PH1359-ds-L-11*, *PH1359-ds-L-16–26*), které jsou analogickými nálezy rámcově datovány do poslední čtvrtiny 16. až první čtvrtiny 17. století (Blažková-Dubská 2007, fig. 22/6; Drahotová 2005, 177, 179, 181; Henkes 1994, 329, 330; Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014, P4/5; Kottman 1999, 969/111; Podliska 2003; Sedláčková 1997; Tarcsay 1999, 246/F13; táž 2008a, 138, Abb. 130; Willmott 2002, 86–89). Jde však o chronologicky málo citlivý tvar, který se v nezměněné podobě mohl vyrábět již v průběhu 16. století (např. Žegklitz 2007, fig. 40/6). Nalezené fragmenty láhví (*PH1359-ds-L-02*, *05*, *12*, *14*) náleží do skupiny málo chronologicky citlivých výrobků, které jsou rámcově datované do druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století (Drahotová 2005, 176, 183; Hanning 2009, Abb. 195, 196; Henkes 1994, 118–122, 242, 329, 330; Krajíc a kol. 1998, obr. 40; Osten 1998, Taf. 52–54; Podliska 2003; Sedláčková 1997; táž 1998, 73, 152; Tarcsay 1999, 178–180; táž 2008a, 138, Abb. 130). Nejmladším předmětem nálezové souboru je zlomek hutně zdobeného skla s červeným vláknem (*PH1359-AS-01*), který náleží již k barokní produkci (Kerssenbrock-Krosigk 2009, 79–84; Tarcsay 2008a, 132, Abb. 120). Pravděpodobně jde o výrobek buquoyských skláren z let 1700–1730.

V nálezovém souboru převažují renesanční skla, která několika kusy doplňuje sklo gotické a jeden fragment barokního. Zlomek tohoto mladšího skla navozuje domněnku, že by soubor mohl být kontaminován, event. do něj byly zahrnuty i nálezy z mladších situací (navážek překrývajících jímku nebo mohlo podobně jako v případě keramického střepového materiálu dojít k promíchání s nálezy z chronologicky mladší sousední odpadní jímky C). Pokud tento jediný zlomek barokního skla pomineme, lze nálezový soubor datovat do druhé poloviny 16. století.

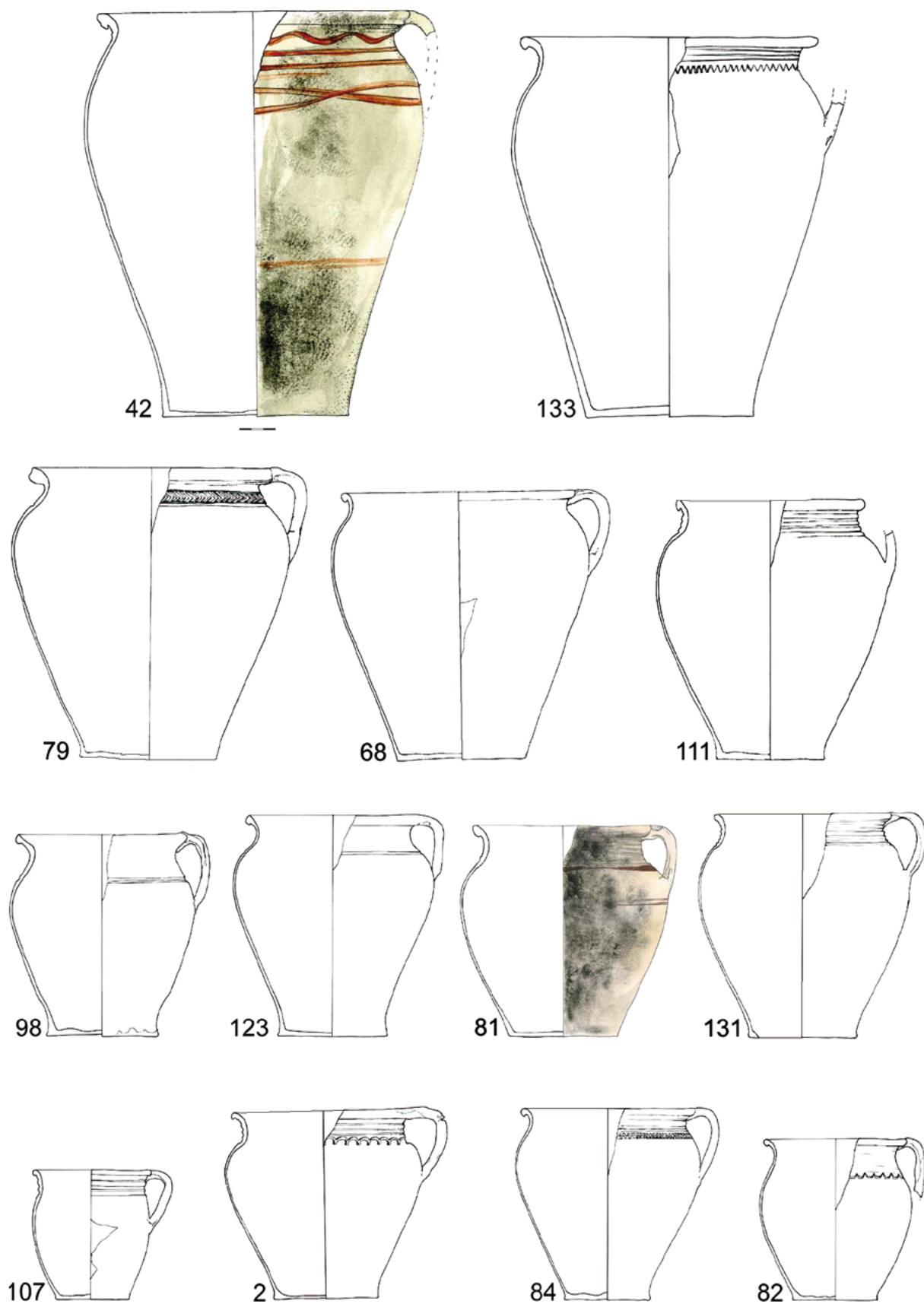
ZÁVĚR

Z odpadní jímky B pochází nálezový soubor, který ve své většině nevybočuje z dobového průměru. Byly v něm však identifikovány některé méně běžné keramické i skleněné předměty (kameninový obličejový džbán, skleněná číše s nápisem). Pozoruhodné je zastoupení technické keramiky, jejíž spojitost s provozem proboštství je v této chvíli malou záhadou. Přestože je nálezový soubor z odpadní jímky B poměrně početný, je třeba zdůraznit, že jeho keramická část je chronologicky velice kompaktní. Na rozdíl od mladších keramických souborů pro něj není typická tvarová roztržitost, která se později objevuje. Tato skutečnost společně s komparací se zmíněnými publikovanými soubory podporuje dataci nálezového souboru keramiky do druhé poloviny 15. s přesahem do první poloviny 16. století. Datování užívání jímky jako celku však komplikují nálezy skla. Produkce 15. století je mezi nálezy zastoupena spíše sporadicky, naopak jednoznačně převažuje produkce datovaná do druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století. Vzhledem k chybějícím informacím o charakteru a stratigrafii záspy odpadní jímky B v současnosti nelze učinit jednoznačný závěr o vzájemném vztahu keramické a skleněné složky souboru.

Odpadní jímka B byla situována do bezprostřední blízkosti Starého proboštství (čp. 48/IV) a i z dobových vyobrazení se zdá, že byla umístěna na přilehlém dvorku. Její východní stěnu tvořila západní zeď jižního transeptu v té době již zaniklé baziliky sv. Víta, která mohla tvořit jakousi umělou hranicí mezi pro-

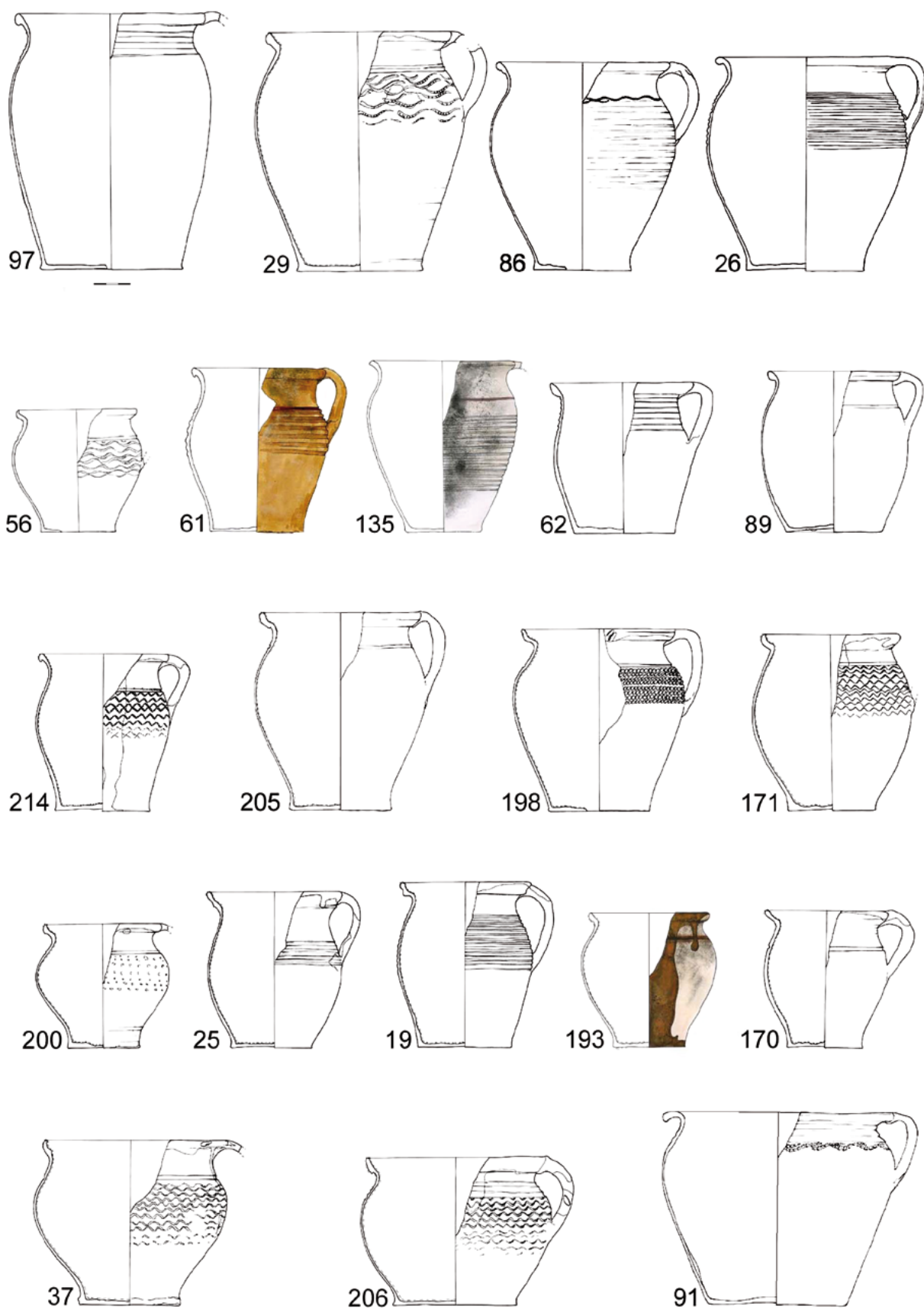
⁷⁴ Nálezový soubor obsahoval celkem tři fragmenty gotického skla, která v *Castrum Pragense* 13/1 (Blažková – Vepřeková 2015) nebyla publikována.

storem užívaným obyvateli probošství a další volnou plochou, jež náležela k navazující obytné zástavbě. Vzhledem k umístění odpadních jímek B a C se nabízí hypotéza, že poté, co odpadní jímka B pozbyla svoji funkci, začala se využívat jímka C, která s ohledem k rozměrům a provedení, včetně zděného dna, mohla sloužit mnohem déle. Jak již bylo v úvodu řečeno, k naší velké škodě dnes nelze rozhodnout, zda přítomnost starších nálezů v jímce C byla realitou své doby nebo důsledkem nepřesné archeologické evidence. Na základě tohoto datačního rozpětí lze konstatovat, že fungování odpadní jímky B náleží do období působení proboštů Pavla Poučka (1484–1498), Jana Děčinského z Vartemberka (1498–1506), Jana Žáka (1511–1525), Arnošta ze Šlejnic (1525–1548) a Petra de Linda (1549–1586).

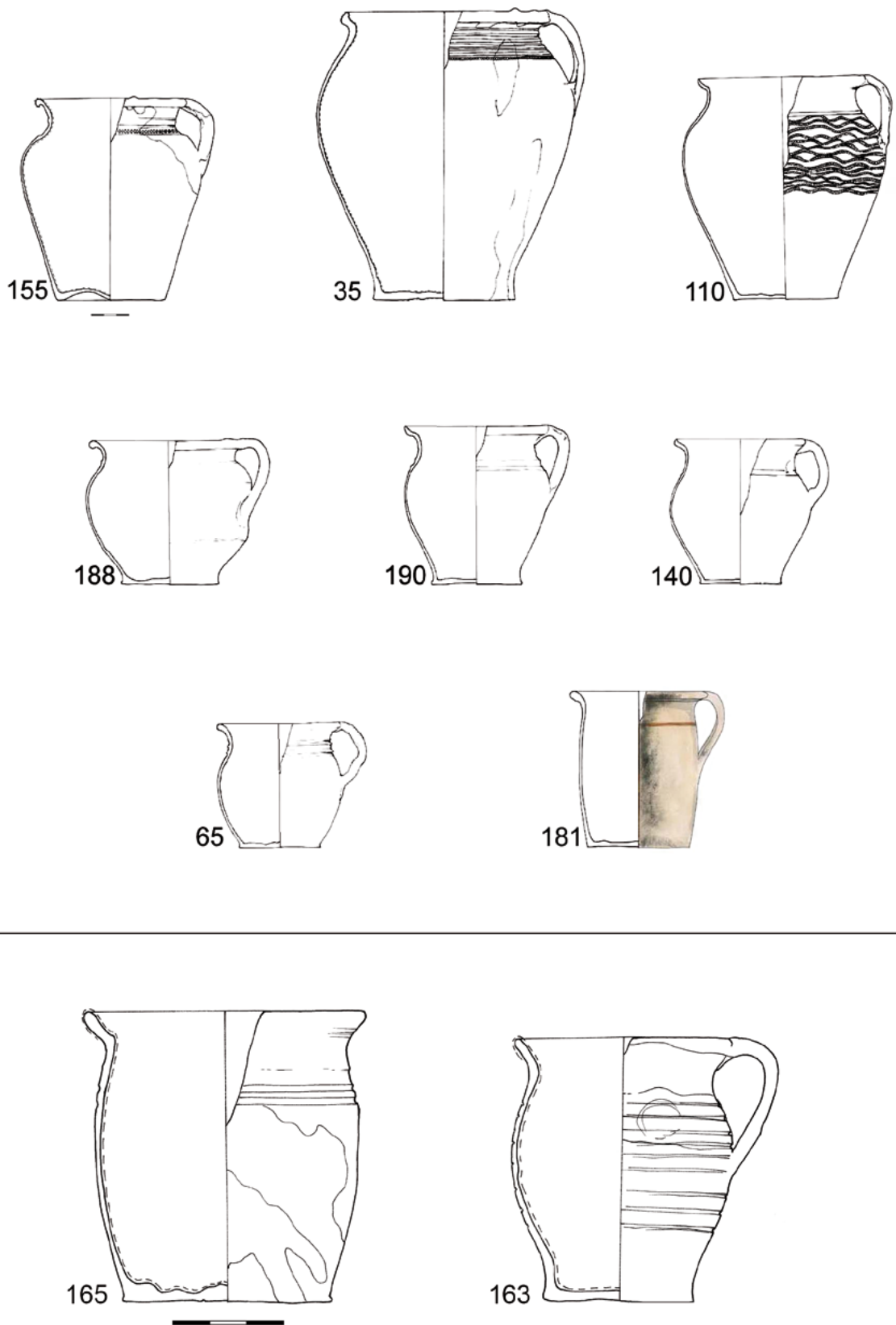
Tab. 7: Pražský hrad, odpadní jámka B. Přehled hrnců.

Tab. 7: Prague Castle, waste pit B. Overview of pots.

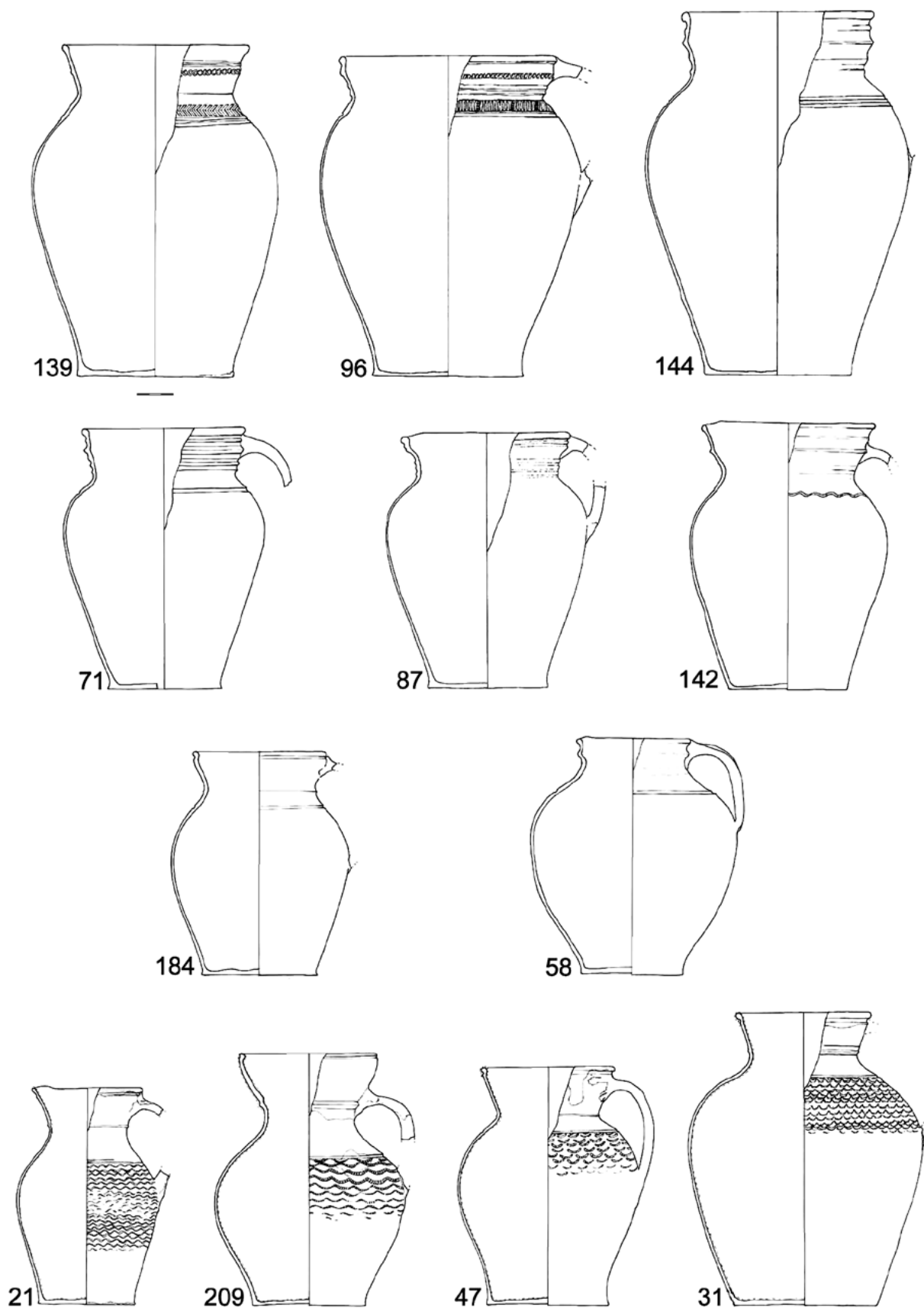
Tab. 8: Pražský hrad, odpadní jámka B. Přehled hrnců a hrnků.

Tab. 8: Prague Castle, waste pit B. Overview of pots and small pots.

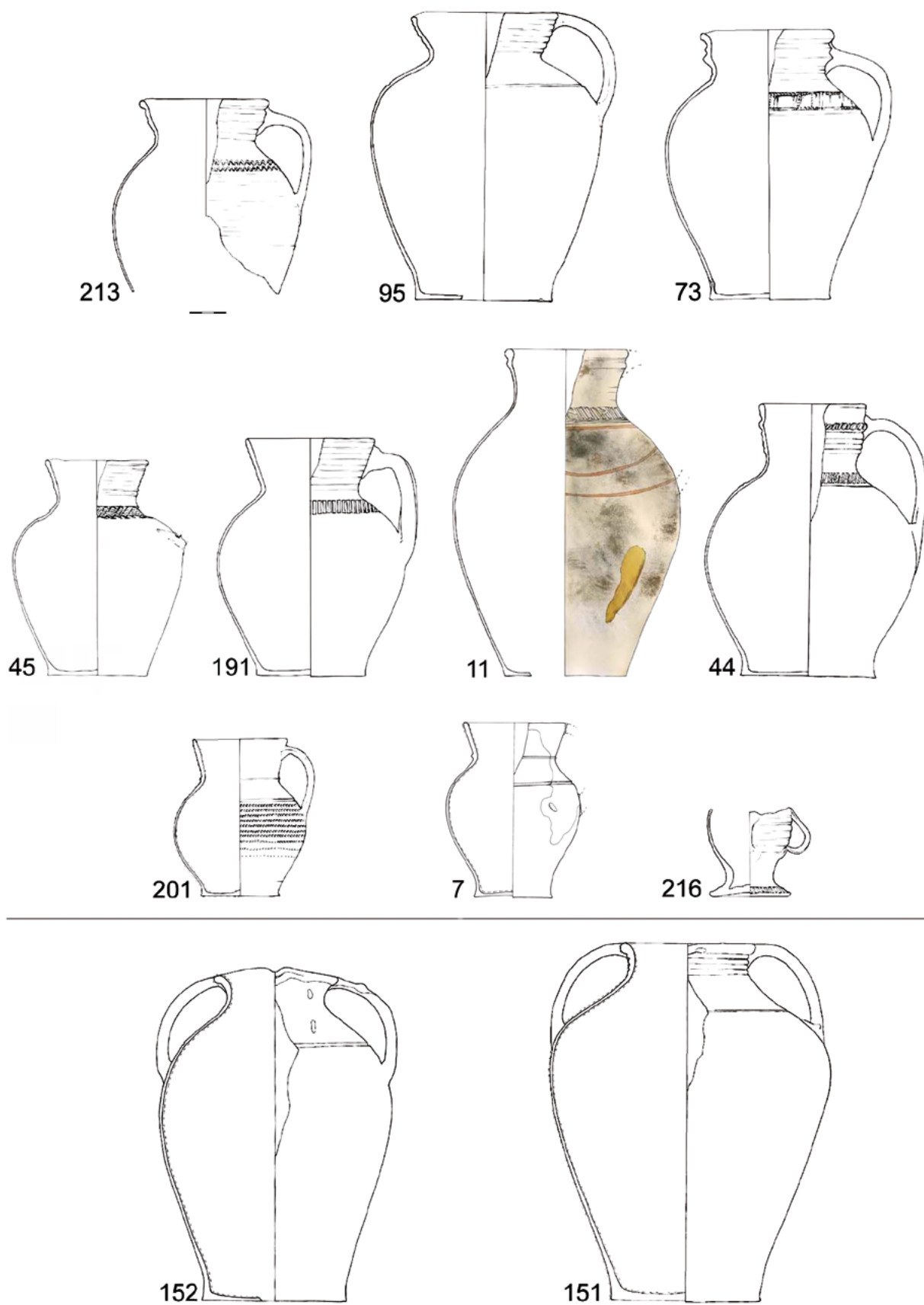
Tab. 9: Pražský hrad, odpadní jámka B. Přehled hrnců a hrnků.

Tab. 9: Prague Castle, waste pit B. Overview of pots and small pots.

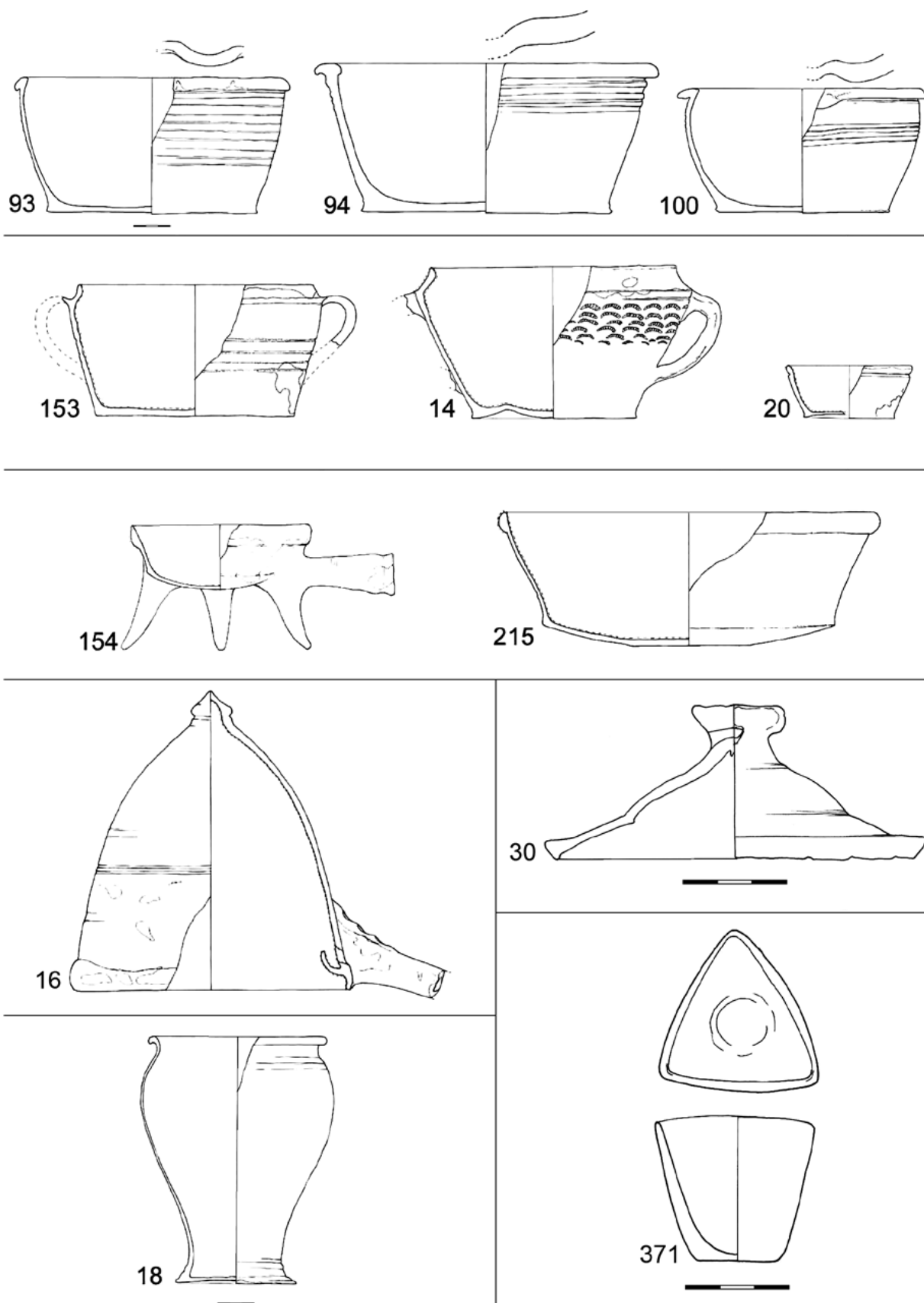
Tab. 10: Pražský hrad, odpadní jámka B. Přehled džbánů.

Tab. 10: Prague Castle, waste pit B. Overview of jugs.

Tab. 11: Pražský hrad, odpadní jímka B. Přehled džbánů.

Tab. 11: Prague Castle, waste pit B. Overview of jugs.

Tab. 12: Pražský hrad, odpadní jámka B. Přehled hlubokých a destilačních mís, pánví, poklička, vaso, destilační poklop, tavící tyglík.

Tab. 12: Prague Castle, waste pit B. Overview of deep bowls and distillation bowls, pipkins, lid, vase, distillation lid and crucible.

Tab. 13: Pražský hrad, odpadní jámka B. Přehled nálezů skel – poháry (P), číše (Č), konvice (K), misky (M), láhve (L), lahvičky (L). Zkrácená varianta popisky bez PH1359-ds-.

Tab. 13: Prague Castle, waste pit B. Overview of glass finds – goblets (P), beaker (Č), jug (K), bowl (M), bottle (L), small bottle (L). Shortened version of description without PH1359-ds-.

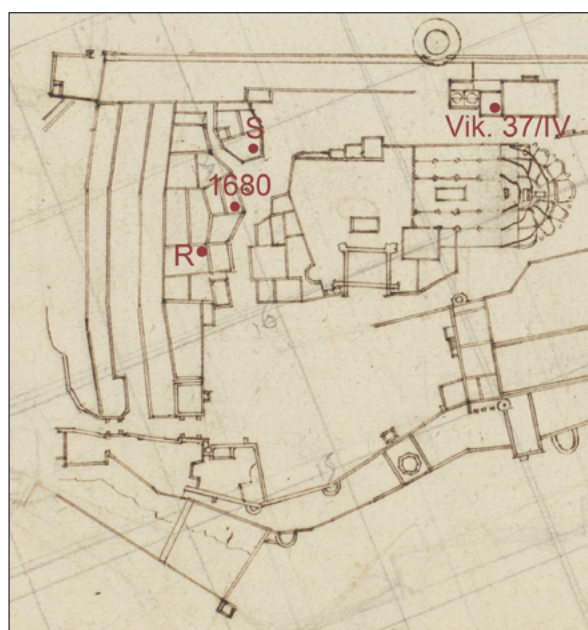
2.3.4. ODPADNÍ JÍMKA S NA SEVEROZÁPADNÍM ROHU III. NÁDVOŘÍ A VIKÁŘSKÉ ULICE

HISTORICKÝ VÝVOJ ZÁSTAVBY

Jímka S patří k objektům, u nichž byly nálezové okolnosti zaznamenány velmi spoře. Ze záznamu z přírůstkové knihy pouze víme, že 29. 11. 1932 byly evidovány nálezy ze „smetiště S“, lokalizovaného do prostoru III. nádvoří a schodiště Španělského sálu (*Seznam předmětů 1*, 284). Z tohoto důvodu je již sama lokalizace jímky S velmi problematická.

Z hlediska historického vývoje se odpadní jímka S nachází v místech, jež prošla velmi složitými stavebními proměnami a které zanechaly viditelnou stopu pouze ve své závěrečné fázi, tj. klasicistní přestavbě z doby Marie Terezie. Záchranný archeologický výzkum zde doložil obytnou zástavbu v podobě rozlehlého, v přízemí dvoj- až troj- prostorového románského domu (paláce) datovaného do 12. století, který západním směrem rozšířila mladší (gotická?) přístavba (přístavby? *Durdík 1988; Frolík – Smetánka 1997*, 158). V soupisu kapitulních domů⁷⁵ z roku 1486 je uveden jako dům vikářů s poznámkou, že byl vybudován za císaře Zikmunda. Tento údaj je tak v rozporu s archeologickým zjištěním, ledaže by císař nechal dům obnovit či důkladně přestavět. K roku 1479 se váže zpráva o pustém městišti mezi domem vikářů a domem správy kostela, které „bylo dáno pánům vikářům, aby si tam mohli vystavět, co se jim bude vidět nejpříhodnějšího“ (*Pasport SÚPRMO 1965*, 163).

Po roce 1486 následuje v písemných záznamech dlouhá mezera, přerušena až roku 1580 (nebo 1586?), kdy se císař Rudolf II. obrátil na svatovítskou kapitulou, „aby táž Kapitula Jeho Milosti Císařského domu jich kapitulního, nedaleko Nového stavení, kteráž jest Jeho Milost Císařská blíž mostu na Hradě Pražském vyzdvihnouti dáti ráčil, řečenému na Vikarii, proti příslušné odměně Jeho Milosti Císařské s touž Kapitulou a to namluviti a urovnati moci ráčil, aby k takovému od též Kapituly Jeho Milosti Císařské domu na Vikarii, jakž dotčeno buď summou anebo jinou náhradou postoupení své povolení dali“ (*Pasport SÚPRMO 1965*, 163). To, že k postoupení skutečně došlo a původní románský dům byl zbořen, doložil archeologický výzkum (*Frolík – Smetánka 1997*, 158, 159). Z dalších archeologických poznatků stavebního vývoje vyplývá, že západní část domu zůstala stát a kapitula ji nadále využívala. V roce 1603 se kapitula obrátila na Rudolfa II. s žádostí o pomoc při opravě nešťastnou náhodou vyhořelé „staré“ Vikárky, která stála mezi Novým sálem a císařským „laboratoriem“. Císař zřejmě hodlal skutečnosti, že dům byl poškozen, využít a získat ho. Kapitulou pak chtěl odškodnit jinak. Při té příležitosti je zmínován zbořený zadní dům, v němž bydleli kanovníci, sakristián a také kominík. Kapitula si stěžovala, že za zbořenou část nedostala žádnou náhradu a stávající objekt je velmi stísněný. V této souvislosti bylo také poprvé uvedeno, že budova má od pradávna právo pivního šenku a výtěžek slouží k vydržování vikářů (*Pasport SÚPRMO 1965*, 164). Náhrady za ztracený majetek se kapitula již nikdy nedočkala a svou stížnost na nedostatek prostoru na bydlení pro své členy neúspěšně opakovala ještě v letech 1612, 1615 a 1627 (*Pasport SÚPRMO 1965*, 164). Jiného charakteru je písemná zpráva z roku 1618, v níž kapitula formulovala stížnost direktorům, že ve světnici vikářů bydlí „soldati“ a vikáři se musí zdržovat v „dolejší světnici šenkovní“; kde od „soldatů“ trpí příkoří (*Pasport SÚPRMO 1965*, 165). Prostorové uspořádání domu pak popisuje soupis domů z roku 1620.⁷⁶ V době jeho vzniku však v něm vikář nebydlel.

Obr. 75: Pražský hrad, plán od neznámého autora, druhá polovina 16. – počátek 17. století, výřez. Vyznačená předpokládaná lokalizace odpadních jímek. Polo Museale Regionale della Toscana – Gab. Fotografico Capo XXIX – Cap. 2584, art. 3.

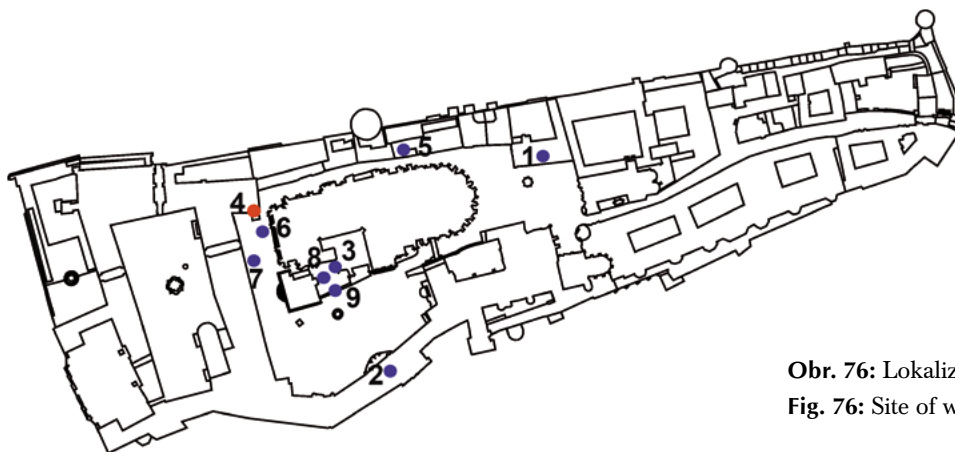
Fig. 75: Prague Castle, anonymous, second half of the 16th to the beginning 17th century, excerpt. Presumed site of waste pits marked. Polo Museale Regionale della Toscana – Gab. Fotografico Capo XXIX – Cap. 2584, art. 3.

⁷⁵ Archiv Pražského hradu, Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta, cod. XXII, fol. 115r, 116r.

⁷⁶ *Anno 1620. Beschreibung aller Zimmer im Kunigl. Prager Schloss. Angefangen 28. Julii 1620*, Archiv Pražského hradu, Dvorní stavební úřad, inv. č. 398.

V podzemí byl jeden sklep, v přízemí byt, k němuž patřil dvoreček a při něm kuchyňka, pokoj, komora a další dvě komory naproti. Tento byt obýval králův „Brodmeister“ (chlebmistr) a menší kuchař Ludvík Schawars. Byt v patře, k němuž náležel pokoj s komorou, dvě komory naproti a půda, užíval králův osobní kuchař Hans Phull (podle *Pasport SÚPRMO 1965*, 165). Svatovítská kapitula se opětovně ujala svého vlastnictví ještě v roce 1620, neboť téhož roku byla podepsána nájemní smlouva s Balduínem Zapyretem o pronájmu bytu v domě vikaristů s právem šenkovním. K bytu patřila dolejší světnice s komorou, sklepem, kuchyní a dvorečkem. Nájemce měl právo šenkovat a strojit jídla pro hosty, ale také pro čtyři vikáře, za což mu bylo vypláceno 20 kop ročně (*Pasport SÚPRMO 1965*, 165). Další nájemce Mikuláš Ridinger je zmíněn k roku 1651 (*Pasport SÚPRMO 1965*, 166). Při výstavbě středního křídla v letech 1642–1643 bylo patrně rozšířeno původně úzké křídlo Rudolfovy galerie na dnešní šířku a zřejmě také zbudován schodišťový přístavek. Budovu nahradila v roce 1730 novostavba, jež v roce 1870 musela ustoupit dostavbě katedrály sv. Víta.

Stará Vikárka je jednou z mála budov, která je zachycena v nejstarších plánových a ikonografických pramenech. Na plánu Pražského hradu ze sbírek Uffizi lze identifikovat Rudolfovo palácové křídlo s Novým sálem (Rudolfovou galerií). U jeho východního konce je zakreslen jižním směrem vystupující nevelký blok zástavby, ze západní strany vymezený uličkou. Plán dokládá členitou stavbu, u níž však není možné identifikovat interiér domu, drobné přístavby a v písemných zprávách zmíněný dvorek (*obr. 75*). Budova je zachycena také na anonymním plánu Hradčan z poloviny 18. století jako jednopatrové stavení se čtyřbokým průčelím orientovaným k jihu a dvuosým k východu (*obr. 41*). Stav po přestavbě z roku 1730 je zobrazen na Hubertově panoramatu Prahy z roku 1769 (*obr. 72*). Ten ukazuje Vikárku s jižním průčelím navazujícím na schodišťový přístavek u jihovýchodního rohu Rudolfovy galerie.

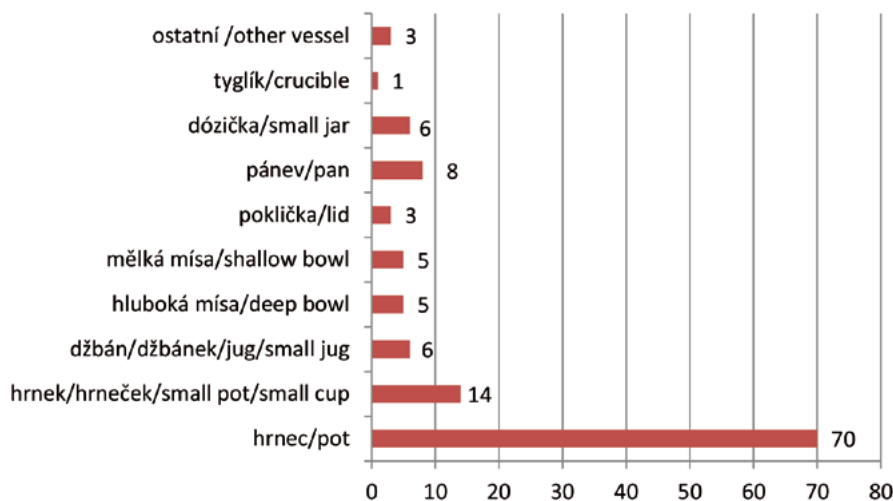
Obr. 76: Lokalizace odpadní jímky S.
Fig. 76: Site of waste pit S.

SHRNUTÍ

Z odpadní jímky S byly vyhodnoceny nálezy keramiky a skla. Nálezový soubor obsahoval celkem 124 zcela nebo z větší části rekonstruovaných keramických nálezů (*Blažková – Vepřeková 2015*, 227–287). Všechny nálezy byly evidovány pod jedním přírůstkovým číslem 12328. Nejpočetněji zastoupeným keramickým tvarem, který tvoří více jak dvě třetiny nálezů, byly hrnce (71,5%; *graf 9*). V souboru bylo identifikováno 11 mís (8,9%), a to jak mělkých, tak hlubokých, ale i mísa malých rozměrů. Stolní keramiku reprezentuje šest džbánů (4,8%). Osm pánví (6,5%) zaujímá pomyslné třetí místo žebříčku četnosti identifikovaných tvarů. Kuchyňskou keramiku doplňují tři pokličky (2,4%). Nálezový soubor dále obsahoval šest dóziček. Technická keramika je zastoupena torzem tavicího tyglíku středních rozměrů. Patrně dětskou hračkou byla keramická kukačka. Posledním předmětem pak je obal květináče (*graf 9*).

Z porovnání technologických skupin v rámci všech keramických tvarů vyplývá, že jednoznačně převažují výrobky ze světle se pálicí hlíny opatřené vnitřní transparentní glazurou, které jsou v každé tvarové kategorii doplněny dalšími technologickými skupinami, často však zastoupenými pouze sporadicky. Převahu výrobků ze světle se pálicí hlíny s vnitřní nebo oboustrannou glazurou jasně demonstrují nálezy hrnců, u nichž tato surovina tvoří 72,6% všech nálezů, přičemž dominují ty ze světle žlutobéžové hlíny (*graf 10*).

I u ostatních tvarů převažuje světle se pálicí hlína s vnitřní nebo oboustrannou glazurou (40,0%). Následují nálezy tzv. berounského zboží, které reprezentují především mělké mísy (3 ks), nízký hrnec, džbán a miniaturní dózička. Tři předměty jsou vyrobeny z cihlově červeně se pálicí hlíny s vnitřní gla-

Graf 9: Zastoupení jednotlivých keramických tvarů v náleзовém souboru z odpadní jímky S.

Graph 9: Individual ceramics forms in the assemblage from waste pit S.

zurou. Z cihlově červeně se pálicí, ale neglazované, výrazněji ostřené hlíny jsou vyrobeny hluboké mísy, zatímco z hlíny světle se pálicí neglazované pokličky. Čtyři miniaturní dózičky jsou z oxidačně pálené kameniny. Úplnost výčtu technologických skupin uzavírá majolikový džbán a tmavě šedá hlína, z níž je vyrobeno torzo tavicího tyglíku.

Soubor nálezů skla tvoří 50 fragmentů nádob (tab. 19, 20), z nichž bylo 34 publikováno (Blažková – Vepřeková 2015, 289–305). Ploché sklo se v něm neobjevilo. Z dutého skla jsou nejpočetněji zastoupeny láhve (16 ks) a poháry (13 ks). Sortiment skleněných předmětů doplňují číše, lahvičky a mističky. Neurčitelných zlomků bylo 11 kusů (graf 11).

Početná kolekce pohárů je poměrně různorodá. Kupy pohárů mají vřetenový (PH2328-ds-P-01), vejčitý (PH2328-ds-P-05, 06, 08, 09) a polygonální tvar (PH2328-ds-P-02) a byly zdobeny technikou rytí diamantem (PH2328-ds-P-05), rytí kotoučkem (PH2328-ds-P-013) a malbou emailem v kombinaci plátkování zlata (PH2328-ds-P-08, 09). S výjimkou torza poháru PH2328-ds-P-03 měly všechny ostatní balustříkový dřik a nízkou patku. Pohár PH2328-ds-P-07 má záměrně deformovanou kupu do tvaru lodičky.

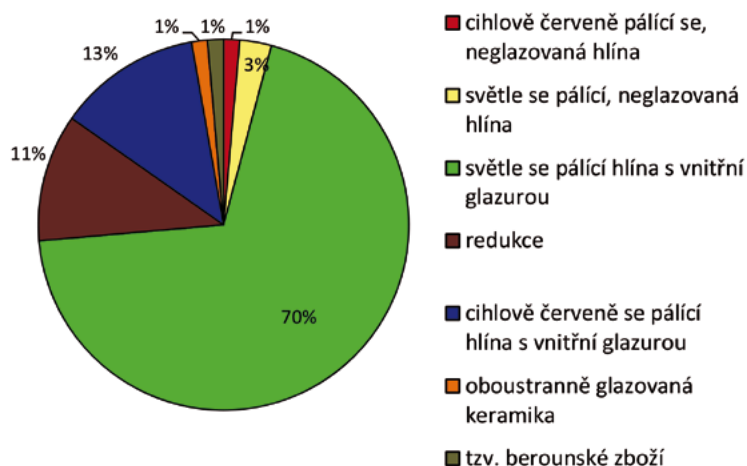
Významnou složkou souboru skla jsou láhve. Šest větších torz bylo publikováno – jedna hruškovitá láhev (PHS2328-ds-L-01) a pět čtyřbokých (PHS2328-ds-L-03–06, 13), z nichž dvě jsou zdobeny emailovou malbou. Na těle láhve PH2328-ds-L-13 byl aplikován bílý filigrán. Sortiment doplňují dvě čtyřboké lahvičky (PH2328-ds-L-08, PH2328-ds-L-14). Výlučným nálezem, především z hlediska způsobu výroby, je nízká miska zdobená filigránem (PH2328-ds-M-01). Celkem čtyři fragmenty náleží skleněným miskám vyrobeným z velmi tenkého skla (PH2328-ds-M-02–05). Fragmenty číší pocházejí ze zcela odlišných tvarů. Mezi neurčitelnými zlomky skel byly mimo jiné nalezeny části natavených vláken (PH2328-ds-N-04, 05), optického dekoru žebér z láhví (PH2328-ds-N-06, 07) a fragment patrně číše s vytaženými nálepy (PH2328-ds-N-08).

DATA

Většina raně novověkých keramických souborů obsahuje alespoň některé předměty, které jsou chronologicky citlivější než převažující běžná kuchyňská produkce. V souboru z odpadní jímky S je to především osm nádob tzv. berounského zboží, majolikový modře malovaný džbáněk (tab. 16/469), džbán s plastickou výzdobou v podobě boha vína a nespoutaného veselí Dionýse/Bacchuse (tab. 16/823) a několik nádob zdobených vícebarevnou glazurou. S rámcovou datací pak příliš nepomohou miniaturní kameninové nádoby.

Kromě dvou miniaturních hrnečků (tab. 15/461, 464) a nízkého hrnce (tab. 15/475) z produkce tzv. berounského zboží nelze mezi hrnci nalézt výraznější datační prvek. U všech, u kterých se dochovalo ucho nebo jeho část, jde o ucho páskové, nejčastěji s prožlabenou vnější plochou.

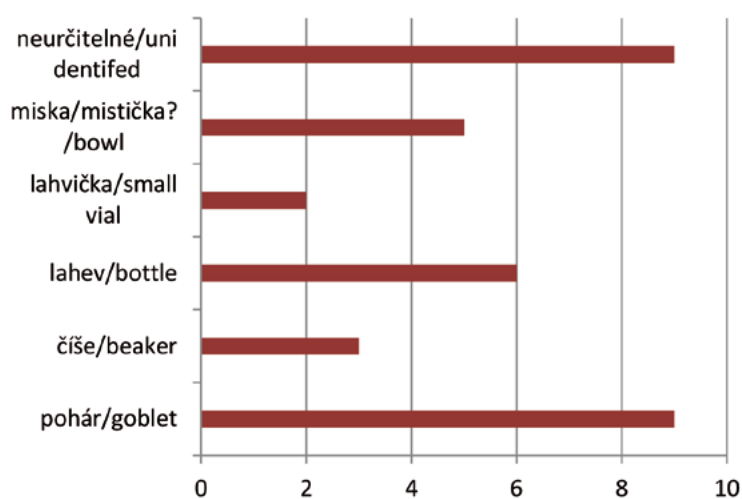
Profilaci těl hrnců dominuje soudkovitý tvar. Převažující výzdobnou technikou je plošné rýhování, které nejčastěji pokrývá horní čtvrtinu až třetinu výduti (29 ks; tab. 14). V náleзовém souboru nechybějí ani soudkovité hrnce, které mají podokrají zdobené jednoduchou až trojnásobnou rýhou (6 ks; tab. 14). Analogické nálezy z vrstvy 3–4 pocházejí z odpadní jímky z domu pasíře Prokopa z Tábora čp. 220 (Krajčů a kol. 1998, 213, obr. 84) a jsou datované do druhé poloviny 16. až na počátek 17. století. Kromě jednoho redukčně páleného hrnce (tab. 14/38) je zbývajících 34 kusů zdobených rýhováním oxidačně páleno a opatřeno vnitřní glazurou. Pouze čtyři hrnce s plošným rýhováním jsou vyrobeny z cihlově červeně se

Graf 10: Rozdělení nálezů hrnců z odpadní jámky S podle výrobní suroviny a výrobní technologie.

Graph 10: Division of finds of pots from waste pit S based on raw material and technology of production.

Red – brick red fired unglazed clay; yellow – light fired clay, unglazed clay; green – light fired clay with inner glaze; brown – reduction fired ceramics, dark blue – brick red fired with inner glaze; orange – ceramics with both-side glaze; khaki – so-called Beroun ware.

Graf 11: Zastoupení skleněných předmětů v nálezovém souboru z odpadní jámky S.

Graph 11: Glass fragments in the assemblage from waste pit S.

pálicí hlíny, zbývajících 30 je ze světle se pálicí hlíny a opatřeno vnitřní glazurou. Barevná škála glazury je tradičně pestrá s převahou žlutých, hnědých a zelených odstínů okrové, včetně kropenaté, kterou doplňují zelená, tmavě hnědá a u velkého hrnce (*tab. 14/474*) i černá glazura. U šesti hrnců byla zachycena změna barvy glazury na okraji, a to z okrové na tmavě hnědou. Nástup rýhování jako výzdobného prvku se předpokládá po roce 1560 (*Pajer 1983, 73*). Podle předloženého souboru se zdá, že i u výzdobné techniky rýhování je možné zaznamenat vývoj, patrně od širšího pásu, který se postupně redukuje na 4–6 rýh, aby v pozdějším období převážila jednoduchá až dvojnásobná rýha na podokrají.

Kromě plošného rýhování jsou v nálezovém souboru výrazněji zastoupeny hrnce s plošným rádélkem (7 ks), které většinou pokrývá horní polovinu těla nádoby, ale vyskytlo se i celoplošné rádélko (*tab. 14*). V jediném případě se uplatnila plošná rádélková výzdoba (*tab. 14/25*). Tento hrnek je na základě makroskopického pozorování příbuzný s nálezy z odpadní jámky B, protože byl vyroben ze světle se pálicí hlíny a opatřen vnitřní glazurou, zatímco ostatní hrnce soudkovitého tvaru s plošnou rádélkovou výzdobou jsou zhotoveny z červeně se pálicí hlíny s vnitřní transparentní glazurou. Zdá se tedy, že se změnou tvaru může souviset i změna používané výrobní suroviny. Ústup hrnců s plošnou rádélkovou výzdobou se předpokládá kolem poloviny 16. století (*Pajer 1983, 74*).

Mezi hrnci byly identifikovány celkem čtyři soudkovité opatřené vývalkovou šroubovicí, která pokrývá celé tělo nádoby. Na základě makroskopického pozorování odpovídají skupině H 90 z Mostu (*Klápště 2002, tab. 103/5*). Za výzdobnou techniku středověkého období je považováno červené malování, které se v souboru z odpadní jámky objevuje u čtyř exemplářů. U hrnce označeného *tab. 15/34* jde o typickou kombinaci červeného malování a světle se pálicí neglazované hlíny. U hrnců s označením *tab. 15/19, 22, 822* je to kombinace červeného malování a světle pálicí se hlíny s vnitřní glazurou, která dokládá mladší fázi červeně malované výzdoby, patrně její opětovný, raně novověký nástup. U tohoto zboží navíc

není jednoznačný domácí původ (*Kluttig-Altman 2006*, Abb. 60/120). Totožný způsob červeně malované výzdoby v kombinaci horizontálních linek a protáhlých vlnic na hrncích byl zaznamenán i v náleзовém souboru z vesnického prostředí na Plzeňsku (*Dudková – Orna – Vařeka 2008*, 40) a z lokality Struhy u Nymburka (č. parcely 56/67), která je podle nepříliš jasných náleзовých okolností datována k polovině 16. století (*Nechvátal 1968*, obr. 60/7, 61/14, 16). Dalším místem náleзу stejně zdobené keramiky je Jindřišská ulice čp. 941 v Praze, odkud pochází velký hrnec ze světle se pálicí hlíny zdobený červeným malováním datovaný do první poloviny 16. století (*Nechvátal 1968*, obr. 63/12).

Obecně uznávaný datační interval pro existenci tzv. berounského zboží uvádí druhou polovinu 16. až první třetinu 17. století (*Žegklitz 2015*, 118). Nové archeologické nálezy ovšem přesvědčivě doložily výrobu malované hrnciny i v Praze, a to v hrncířské dílně Adama Špačka v Truhlářské ulici v letech 1531–1572 (*Žegklitz 2015*, 122, 123). Z osmi předmětů tzv. berounského zboží tři patří mělkým mísám (*tab. 17/471, 472*) a tři miniaturním tvarům – dvěma hrnečkům (*tab. 15/461, 464*) a dózičce (*tab. 18/17*) – a po jednom džbánu⁷⁷ (*tab. 16/497*) a nízkému hrnci se dvěma uchy (nočník?; *tab. 15/475*).

Vícebarevná výzdoba, která byla použita u hluboké mísy se dvěma uchy (*tab. 17/945*) a na kukačce (*tab. 16/459*), se objevuje nejdříve na konci 16. a na počátku 17. století. Podobně provedená kukačka byla objevena v jihozápadní Francii v Saintonge (*Stephan 1987*, 211, Abb. 201), další nálezy pocházejí z Německa (*Krabath 2012*, Abb. 70, 151; *Lutz 1992*, Abb. 80) a ze Švédska (*Reisner 2012*, fig. 7). Výrobu těchto kukaček lze datovat do druhé poloviny 16. až první poloviny 17. století.

Polychromními pruhy a rádélkovým dekorem zdobený džbánek/korbel (*tab. 16/450*) svým provedením připomíná výrobky z keramických dílen v povodí řeky Wesser, tzv. Wesserware. Ve skutečnosti byl džbánek zhotoven v sasko-středoněmecké oblasti východní Harze na konci 16. století. Provenience byla určena především na základě celkového tvaru nádoby a použitého specifického rádélkového dekoru.⁷⁸

Rytý nehluboký žlábek přibližně v jedné třetině výšky na miniaturních kameninových dózičkách (*tab. 18/87–90*) je typický pro produkci dílen z oblasti západního Saska až východního Durynska, konkrétněji v okolí Waldenburgu.⁷⁹ Výroba těchto kameninových tvarů spadá do širšího datačního intervalu 16.–18. století, přičemž těžiště výroby náleží do 17. století (*Scheidemantel – Schifer 2005*, 149). Z odpadní jímky S pocházejí tři vyšší dózičky (objem 0,04–0,06 l; *Scheidemantel – Schifer 2005*, Taf. 30), z nichž jedna má obléjší tvar a není glazovaná. Její příslušnost k waldenburské produkci je tak nejistá. Čtvrtá dózička (*tab. 18/90*) je nízká (okolo 0,02 l; *Scheidemantel – Schifer 2005*, Taf. 31). Předpokládá se, že dózičky sloužily jako kelímky na mastičky nebo jako dávkovací nádoby. Přímou s domem lékařů jsou nálezy identických kameninových dóziček spojeny v Plzni čp. 289 na rohu náměstí Republiky a Dominikánské ulice (*Dudková – Orna 2009*, 504, fig. 3 Ia), kde byly nalezeny v odpadní jínce datované do širokého časového intervalu od poloviny 16. do druhé poloviny 17. století.

Náleзовý soubor z odpadní jímky S chronologicky odpovídá nálezům z Ústí nad Labem, Předmostí čp. 43, datovaným na konec 16. až počátek 17. století. Morfologická shoda byla zaznamenána u nejen soudkovitých, vnitřně glazovaných hrnců, ale stejně jako v pražském souboru se u nich uplatňuje červené malování (*Cvrková – Černá 2007*, obr. 2/1–4, 6–8), plošné rýhování (*Cvrková – Černá 2007*, obr. 2B/10) a jedno- až trojnásobné rýhy na podokrají (*Cvrková – Černá 2007*, obr. 2B/1, 4; C/7, 10). Vybrané nálezy hrnců s dvojnásobnou až trojnásobnou rýhou mají analogie v hromadném náleзу ze studny v areálu bývalého bratského sboru v Ivančicích, který je datován na přelom 16. a 17. století (*Šebela – Vaněk 1985*).

Sledování širšího chronologického záběru umožňují nálezy mís. Nejstarší jsou jednoduché hluboké mísy (*tab. 17/82, 83*), které se objevují v náleзовých souborech po celé 14. až 16. století (např. *Cymbalak – Matějková 2012*, obr. 21, 23g; *Schneiderwinklová 2009*, fig. 1/6, 7; *Žegklitz – Boháčová – Frolík 1988*, tab. 1/1). Do období konce 15. až první třetiny 16. století jsou datované paralely z táborského souboru z domu pasíře Prokopa čp. 220 (*Krajč a kol. 1998*, M 23546 obr. 25, M 23548 obr. 28). Hluboké mísy s plastickou páskou jsou v souboru zastoupeny dvěma variantami, a to jak s hladkou výdutí a rádélkem zdobeným okrajem (*tab. 17/81*), tak s plastickými páskami na výduti (*tab. 17/80*). Používání plastické pásky se klade do období kolem poloviny 16. století (*Pajer 1983*, 25) a tyto hlukové mísy se objevují po celé 17. století (např. *Blažková-Dubská 2007*, fig. 9/10, 12, 18/3; *Cvrková – Černá 2007*, obr. 2A/10; *Orna a kol. 2011*, obr. 39g).

⁷⁷ Tvarově velice podobný džbán byl nalezen v roce 1899 v Dlouhé třídě v Praze a následně se stal majetkem Jana Kouly (*Koula 1917–1919*, 251, obr. 76).

⁷⁸ Za konzultaci děkuji prof. Hansi-Georgovi Stephanovi.

⁷⁹ Příslušnost k waldenburské produkci lékárenských nádobek potvrdil dr. Dirk Scheidemantel konzultací prostřednictvím e-mailu. Kromě Waldenburgu se kónické lékárenské nádoby v drobných tvarových modifikacích vyráběly v jižní části Dolního Saska a v severním Hesensku. Odtud jsou známy především vnitřně glazované hrncinové dózičky (*Schiedemantel – Schifer 2005*, 149).

Jedna ze čtyř mělkých mís náleží ke chronologicky starší variantě s jednobarevnou glazurou (tab. 17/84), datovanou do první třetiny 16. až první poloviny 17. století (Blažková-Dubská 2007, fig. 11/1, 4; Frolík – Žegklitz – Boháčová 1988, tab. 1/1; Pajer 1983, 30). Tři zbývající malované mělké mísy patří k tzv. berounskému zboží (tab. 17/471, 472). Celkový vyšší tvar mísy, odsazení přibližně ve dvou třetinách výšky a úzké podokrají svědčí o tom, že jde o vývojově starší varianty mělkých mís, které se mohou objevovat již od konce první třetiny 16. století (Pajer 1983, 30), počátek berounské malované produkce však spadá až do druhé poloviny 16. století a trvá až do první třetiny 17. století (Žegklitz 2015, 118). Toto časové zařazení podporují i nálezy soubory z dalších míst v Praze (Havrdá – Matějková 2015, obr. 5/1; Koula 1917–1919, 250–257) a Berouně (Matoušek – Scheufler 1980, 55; Vyšohlíd 2015, obr. 16). Používání vícebarevné glazury na hluboké míse (tab. 17/945) je doloženo od čtvrté čtvrtiny 16. století (Vyšohlíd 2015, obr. 17), stejně jako četnější rozšíření prstovaných okrajů (tab. 17/85; Pajer 1983, 74).

Do druhé poloviny 16. století lze datovat i nálezy pánví na třech nožkách. V souboru jsou zastoupeny dvě základní varianty, starší s nezdobeným (tab. 18/96, 98) a mladší s rádélkem členěným tělem pánve (tab. 18/93, 94, 97). Pro všechny nálezy platí, že výška těla přibližně odpovídá výšce nožek. S výjimkou pánve označené jako tab. 18/93 (Picka – Hůrková – Schneiderwinklová 2009, 22/2) mají ostatní čokovitě prohnuté tělo, které je typické pro druhou polovinu 16. století (Krajíc a kol. 1998, 168). U modelace rukojeti byla zaznamenána jak rozevřená varianta, charakteristická pro období po polovině 16. století, tak typičtější zúžení do lišty (např. Blažková-Dubská 2007, fig. 18/1, 2; Pajer 1983, 32).

SKLO

Nejvýznamnější složku souboru skel tvoří čtyřboké láhve, poháry a nízká miska. Všechny předměty lze díky způsobu výroby a použité technice výzdoby chronologicky zařadit do období poslední čtvrtiny 16. až první čtvrtiny 17. století (tab. 19, 20). Poháry s balustříkovým dřikem jsou známy z řady evropských lokalit (Henkes 1994, 149, 213–222; Tarcsay 1999, 104/F4; Theuerkauff-Liederwald 1994, 201–239; Willmott 2002, 59/10.2). Za renesanční způsob výzdoby se považuje kombinace malování emailem a plátkování zlata (Drahotová 2005, 140–146, 175; Theuerkauff-Liederwald 1994, 201–239). Za méně obvyklý tvar lze označit pohár s lodičkovou kupou PH2328-ds-P-07 (Henkes 1994, 213–222; Strasser 1989, 172, 273). Všechny výše popsané poháry jsou rámcově datované do druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století, výjimkou je torzo kupy poháru zdobené rytím kotoučkem s motivem karafiátů (?),⁸⁰ který je díky použitému způsobu výzdoby datován až do poloviny 17. století (Drahotová 1989, 15; táž 2005, 144–149; Klesse – Mayr 1987, 65–89; Strasser 1989, 51–60). Soubor čtyřbokých láhví je možné datovat do první čtvrtiny 17. století (Drahotová 2005, 140–146, 176, 177, 182, 183; Henkes 1994, 241–243). Datace platí jak pro láhve zdobené emailovou malbou, tak pro ty s filigránovou výzdobou. Z láhve PH2328-ds-L-04 se dochovaly dvě stěny, na kterých je v provedení bílé, žluté, zelené, červené, modré a černé namalován rostlinný motiv konvalinek. Pod hrdlem se vine zlatem plátkovaná páska, která je z obou stran lemována bílými tečkami. Z teček jsou na zlatém plátku v pravidelných rozestupech vytvořeny kytičky. Z druhé láhve (PH2328-ds-L-05) se na dvou protilehlých stranách dochoval rostlinný motiv konvalinek. Zbylé dvě láhve byly ozdobeny motivem další květiny a patrně erbovním znakem, z něhož se dochoval fragment černě malované orlice se žlutou růží na křídle. Stejně jako u předchozí láhve se na bocích nachází pruh zlatého plátku zdobený bílými tečkami v podobě kytiček a oboustranné kontury zlatého plátku. Nálezy analogicky zdobených láhví pocházejí z Hradčan (Blažková – Matišek 2015, obr. 4; Frolík – Žegklitz – Boháčová 1988) a Olomouce (Sedláčková 1998, 45, 74). K výzdobě láhve PH2328-ds-L-13 byl použit bílý filigrán typu vetro a fili pravidelně se střídající s vetro a retorti (Lanmon – Whitehouse 1993, 139–192; Podliska 2003; Sedláčková 1998, 45, 74; Sedláčková – Rohanová 2015, obr. 10/11–14, B46/9, 10). Za výrobek sklárny v Broumech je považována nízká miska (PH2328-ds-M-01) zdobená filigránem v kombinaci jedné červené tyčinky typu vetro a fili pravidelně se střídající se dvěma bíločervenými tyčinkami vetro a retorti (Henkes 1994, 170–178; Hess – Husband 1997, 164–166; Lanmon – Whitehouse 1993, 139–192; Willmott 2002, 93, 94/27.3). Tyčinky byly vyrobeny neobvyklou technikou emailovým dvojitém omalováním bílé a červené tyčinky, která napodobuje benátské sklo. Sklárna v Broumech zahájila činnost v roce 1600 a po požáru ji v roce 1603 obnovila. Z archeologického výzkumu pocházejí fragmenty skla, které odpovídají misce z odpadní jímky S (Žegklitz 2007, 148, 174; táž 2011). Motiv emailem malované konvalinky použitý na láhvích se objevil i na fragmentu výduti číše z modrého oxidu kobaltu barveného skla (PH2328-ds-Č-02). I on je zlomkem výrobku z poslední čtvrtiny 16. až první čtvrtiny 17. století (Drahotová 2005, 140–146; Hess – Husband 1997, 218–220; Strasser 1989, 38–40). Ostatní nálezy skel výraznější chronologické znaky nevykazují. Souhrnně lze však konstatovat, že s výjimkou fragmentu poháru zdobeného rytím kotoučkem lze všechny ostatní datovat do poslední čtvrtiny 16. až první čtvrtiny 17. století.

⁸⁰ Květy hvozdčků byly nalezeny v podlahových zásypech ve Vladislavském sále (Beneš et al. 2012).

ZÁVĚR

Na základě archeologického nálezového souboru nelze přesně určit dobu používání odpadní jímky. Současné znalosti keramické a sklářské produkce nedovolují přesnější chronologické zařazení. Předpokládané umístění odpadní jímky S u západní stěny raně novověké zástavby dává tušit, že mohla být využívána až po zboření Staré Vikárky, tj. po roce 1580 (1586). Při určení data, kdy její užívání skončilo, archeologie bohužel nemůže příliš pomoci, neboť chronologická citlivost nálezů hmotné kultury není tak jemná, aby dokázala zodpovědět otázky ohledně přesné doby fungování jímky. Jedním možným datem, kdy se přestala používat, je rok 1603 – požár budovy a pravděpodobně její dočasná neobyvatelnost. Druhé datum je spojeno s výstavbou Středního křídla a rozšířením Rudolfovy galerie v letech 1642–1643. Pokud by se odpadní jímka zaplňovala v rozmezí let 1580–1603, podíleli by se na tom především členové kapituly, i když Vikárka měla právo šenku piva již dříve. Jestliže by odpadní jímka fungovala ještě po roce 1603, mohlo být spektrum „příspěvatelů“ daleko širší, od vikářů přes „soldaty“ a nižší dvorské služebníky – kuchaře, chlebmistra.